

E-ISSN: 2979-9937

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ

International Journal of Academy

YIL/YEAR: 2024 | CİLT/VOLUME: 3 | SAYI/ISSUE: 2

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY
www.akademi.org.tr, e-ISSN: 2979-9937

Yıl/Year: 2024
Cilt/Volume: 3
Sayı/Issue: 2

DERGİ HAKKINDA

Uluslararası Akademi Dergisi (UAD), Akademi Derneği'nin teorik ve araştırma odaklı çalışmaların desteklenmesi, araştırmalarda niteliğin artırılması ve ulusal/uluslararası akademik araştırmaların karşılıklı paylaşılmasının teşvik edilmesi amacıyla kurulmuş resmi ve bilimsel yayın organıdır. Nisan ve Aralık olmak üzere yılda iki defa elektronik ortamda yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Uluslararası Akademi Dergisi'nin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir. Uluslararası Akademi Dergisi'ne farklı kurum ve ülkelerden gönderilen makaleler biçim ve içerik yönünden editör kurulu tarafından incelendikten sonra hakemlere gönderilir. Makaleler American Psychological Association (APA)'da belirtilen güncel kurallara göre hazırlanmalıdır.

ABOUT THIS JOURNAL

International Journal of Academy (IJA) is the official and scientific publication of the Academy Association that was established to support theoretical and research-oriented studies, increase the quality of research, and encourage mutual sharing of national and international academic research. It is an international peer-reviewed journal that electronically publishes twice a year (April and December). The publication languages of the International Journal of Academy are Turkish and English. All manuscripts submitted to the International Journal of Academy is sent to referees after the initial review of the editorial board with respect to formatting and content. Manuscripts must be submitted in accordance with the current style of writing specified in the book of "The Publication Manual of the American Psychological Association (APA)".

BAŞ EDİTÖR / EDITOR-IN-CHIEF

Doç. Dr. Onur Başar ÖZBOZKURT (Tarsus Üniversitesi, Türkiye)

EDİTÖRLER KURULU / BOARD OF EDITORS

Prof. Dr. Esat ARSLAN (Türkiye)

Prof. Dr. Herbert REGINBOGIN (The Catholic University of America, ABD)

Dr. Ayhan CANKUT (Türkiye)

DİL EDİTÖRÜ / LANGUAGE EDITOR

Kübra Nur CANKUT (Türkiye)

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU

Dr. Fatma YEŞİLKUŞ (fatmayesilkus@akademi.org.tr)

ABSTRACTING & INDEXING

Google Scholar
Directory of Research
Journal Indexing (DRJI)

Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)
EuroPub

ACARINDEX
ResearchBible

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / THE SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

Prof. José María Fernández BATANERO	University of Seville	Spain
Prof. Mehmet Emin ÖZEL	Çukurova University	Türkiye
Prof. Pedro José Arrifano TADEU	Polytechnic of Guarda	Portugal
Prof. Sevin ARSLAN	Çağ University	Türkiye
Assoc. Prof. Hasan Tezcan UYSAL	Bilecik Şeyh Edebali University	Türkiye
Assoc. Prof. Muhammad Faizal A. GHANI	University of Malaya	Malaysia
Assoc. Prof. Ömer Burak PAKSOY	Alanya Alaaddin Keykubat University	Türkiye
Assist. Prof. Arthur BORCUCH	Jan Kochanowski University of Kielce	Poland
Assist. Prof. Hasan KARACAN	Cyprus Science University	Turkish Republic of Northern Cyprus
Assist. Prof. Mirela ANGHEL	University of Bucharest	Romania
Assist. Prof. Nazli TYFEKCI	Gjakova Fehmi Agani University	Kosovo
Assist. Prof. Necdet SEZAL	Mersin University	Türkiye
Assist. Prof. Murat Adil SALEPÇİOĞLU	İstanbul Aydın University	Türkiye
Assist. Prof. Panar KYAZIM	VUZF University	Bulgaria
Assist. Prof. Rita Ilgūnė MARTINĖLIENĖ	Vilnius University of Applied Sciences	Lithuania

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY
www.akademi.org.tr, e-ISSN: 2979-9937

Yıl/Year: 2024
Cilt/Volume: 3
Sayı/Issue: 2

Editörden

Değerli Okurlar,

2024 yılının Aralık ayı sayısı ile sizlerle tekrardan buluşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bilgiye ve yeniliğe duyulan ihtiyacın her geçen gün arttığı bu dönemde, Uluslararası Akademi Dergisi olarak bilimsel bilginin evrensel değerine katkı sunmayı sürdürüyoruz.

Bu vesileyle, dergimize değer katan yazarlarımıza, okurlarımıza ve desteklerini esirgemeyen herkese gönülden teşekkür ediyorum. Ayrıca yeni bir yıla umut, heyecan ve yepyeni hedeflerle adım attığımız bu günlerde, 2025 yılının herkese sağlık, başarı ve mutluluk getirmesini içtenlikle diliyorum. Bu yeni yılda, bilgi ve bilimin rehberliğinde daha aydınlık yarınlara ulaşmayı; hoşgörü, dayanışma ve iş birliğinin gücüyle birbirimize daha sıkı bağlarla kenetlenmeyi temenni ediyorum.

Uluslararası Akademi Dergisi'nin 2024 Aralık sayısının bilim dünyasına ve tüm okuyucularımıza değerli katkılar sunmasını temenni ederim. 2025 yılının ilk sayısında da sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen ve hakem değerlendirme sürecini başarıyla tamamlamış özgün çalışmaları sizlerle buluşturmayı sabırsızlıkla bekliyoruz.

Sevgilerimle.

Doç. Dr. Onur Başar ÖZBOZKURT
Uluslararası Akademi Dergisi Baş Editörü

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY
www.akademi.org.tr, e-ISSN: 2979-9937

Yıl/Year: 2024
Cilt/Volume: 3
Sayı/Issue: 2

İçindekiler

Araştırma Makalesi

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach (Türkiye’de Ekolojik Ayak İzi, Karbon Emisyonları ve Ticari Serbestleşmenin Yeşil Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir ARDL Yaklaşımı)

Lecturer Dr. Çetin ÜNEN 38

Derleme

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri (Türkiye-EU Relations During the AK Party Era from the Perspective of Normativism
Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmeddin YÜŞEN 62

	<p style="text-align: center;">ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY (e-ISSN: 2979-9937)</p>	<p>Yıl/Year: 2024 Cilt/Volume: 3 Sayı/Issue: 2</p>
---	--	--

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

Türkiye’de Ekolojik Ayak İzi, Karbon Emisyonları ve Ticari Serbestleşmenin Yeşil Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir ARDL Yaklaşımı

Lecturer Dr. Çetin ÜNEN¹

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>Keywords: Sustainable Development, Ecological Footprint, Carbon Emissions, Renewable Energy, ARDL Co-integration</p> <p>Article Classification: Research Article</p> <p>Date Received: 23.10.2024</p> <p>Date Revised: 23.12.2024</p> <p>Date Accepted: 25.12.2024</p>	<p>The aim of this study is to examine green economic growth dynamics in Turkey regarding achieving sustainable development goals. The research specifically aims at examining the causal relationships among ecological footprint, carbon emissions, trade openness, and economic growth. This study employs ARDL cointegration analysis to examine the long-run contribution of these factors on Turkey’s economic performance and their compatibility with sustainable development goals. The econometric analysis of this study proves that commercial openness leads to a small short-term effect on economic growth but long-run benefits. But the effects of the ecological footprint index are positive in the short term and negative in the long term on economic growth. The value added of agriculture, forestry, and fishing has no significant effect on economic growth. Our findings show that energy generation from renewable resources had a statistically significant positive effect on economic growth. This is in line with recent studies suggesting that greater use of renewable energy sources leads to higher economic growth. In sum, the evidence shows that Turkey has gone quite a distance towards green economic growth and very much underscores the necessary function of environmental considerations in meeting sustainable development goals. These results lead the researchers to advocate that Turkey take a policy of sustainable and green economic growth. Our advice to policymakers is that they should pursue and implement a coherent set of policies that are green (for protecting the environment) but also supportive for the economy.</p>
MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Ekolojik Ayak İzi, Karbon Emisyonları, Yenilenebilir Enerji, ARDL Eşbütünleşme</p>	<p>Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma konusunda Türkiye’deki yeşil ekonomik büyüme dinamiklerini incelemektir. Araştırma özellikle ekolojik ayak izi, karbon emisyonları ve ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki nedensel ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada, söz konusu faktörlerin Türkiye’nin ekonomik performansı üzerindeki uzun dönemli katkısını ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumluluğunu incelemek için ARDL eşbütünleşme analizi kullanılmıştır. Bu çalışmanın ekonometrik analizi, ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerinde kısa vadede küçük bir etkiye yol açtığını, ancak uzun vadede fayda sağladığını</p>

¹ Kayseri University, Pinarbasi Vocational School, Department of Finance, Banking and Insurance, Kayseri, cetin.unen@kayseri.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9097-9088

Cite as (Atf için): Ünen, Ç. (2024). Effects of ecological footprint, carbon emissions and trade liberalization on green economic growth in Turkey: An ARDL approach. *Uluslararası Akademi Dergisi*, 3(2), 38-61.

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

Makale Kategorisi:	kanıtlamaktadır. Ekolojik ayak izi endeksinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ise kısa vadede pozitif, uzun vadede negatiftir. Tarım, ormancılık ve balıkçılık katma değerinin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi yoktur. Bulgularımız, yenilenebilir kaynaklardan enerji üretiminin Ekonomik Büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu, yenilenebilir enerji kaynaklarının daha fazla kullanılmasının daha yüksek ekonomik büyümeye yol açtığını öne süren son çalışmalarla uyumludur. Özetle, elde edilen bulgular Türkiye'nin yeşil ekonomik büyüme yolunda oldukça mesafe kat ettiğini göstermekte ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada çevresel hususların gerekli işlevinin altını çizmektedir. Bu sonuçlar araştırmacıları Türkiye'nin sürdürülebilir ve yeşil bir ekonomik büyüme politikası izlemesini savunmaya yöneltmektedir. Politika yapıcılara tavsiyemiz, yeşil (çevrenin korunması için) ve aynı zamanda ekonomiyi destekleyici bir dizi tutarlı politikayı takip etmeleri ve uygulamalarıdır.
Araştırma Makalesi	
Gönderilme Tarihi:	
23.10.2024	
Revizyon Tarihi:	
23.12.2024	
Kabul Tarihi:	
25.12.2024	

1. Introduction

The correlation between economic expansion and environmental deterioration has been examined in recent years. A significant commonality between industrialized and developing nations is economic development. Developing nations augment their economic activity to address issues such as hunger, poverty, and unemployment. They consistently aspire to attain the welfare standards of industrialized nations. Consequently, enhancing living standards and creating jobs to ensure the sustainability of economic growth has emerged as a significant issue in Turkey since the early 2000s. While economic growth is Turkey's primary aim, like other developing nations, it is crucial to achieve development strategies that maintain the principles of sustainable development. From 2002 until 2012, the Turkish economy saw an annual growth rate of roughly 5%, but in 2012, it encountered more subdued development owing to the economic crisis in Eurozone nations and a decline in domestic demand (Orhangazi & Yeldan, 2021; Özer et al., 2021).

Good economic growth Nature is an idea that has been actively discussed by a growing number of places around the world in recent years, with increasingly increased attention to environmental sustainability and sustainable development strategies. The objective of this research is to analyze the relationship between ecological footprint, carbon emissions, and trade liberalization effect on green economic development in Turkey using the ARDL approach. We explore how these factors intersect to play or play a role in the national building of sustainability objectives (Belmonte-Ureña et al., 2021; Mohsin et al., 2022).

Green economy growth refers to a sustainable development approach that seriously endeavors and rallies an economic model towards cutting ecological footprints/carbon emissions and upholding trade liberalization. It is the sustainable way forward, respecting and sustaining our planet's resources while also working towards a healthy balance between economic growth and environmental protection. By adhering to this important concept, we can realize a thriving and resilient economy that flourishes while also sustaining our natural world for generations of enjoyment and use (Ahmed et al., 2022; Fang et al., 2022).

Turkey, which is at the crucial junction of Western Asia and Southeastern Europe, has been actively studying the adverse effects of ecological footprints, carbon emissions, and the liberalization of trade on a developing green economy. The central objective underpinning the literature research articles has been to explicitly demonstrate the necessity of embracing and sustaining economic development practices that do not compromise the well-being of the environment and its resources (Öcal, Altınöz, & Aslan, 2020; Telatar & Birinci, 2022).

The Turkish economy has undergone major transformation processes over the years, which attract the attention of many researchers to the role sustainable development goals and trade

liberalization have to the economy (Alsamara et al., 2019). The analysis that follows seeks to understand the linkages between the green economy and economic growth in Turkey and its sustainable development goals and foreign trade liberalization by paying attention to the role of trade liberalization, ecological footprint, and renewable energy production on economic growth. This analysis makes contributions to the literature on prospects of achieving ecologically sustainable economic growth in the country by relating growth to important economic indicators and trends.

The economic growth course is very much determined by Turkey's dedication to sustainable development objectives and its receptiveness to trade (Undp, n.d.). Thus, it is necessary to examine the targets and indicators in the sustainable development goals indicated and their appropriateness to Turkey's economic context. Trade openness and environmental sustainability and the impact of Turkey's trade policies on green economic growth have been analyzed. This paper will not only provide a broad review of Turkey's experience but also offer a synthesized view of the opportunities and challenges that Turkey encountered on the road to sustainable green growth.

Turkey has made great progress by aligning its national development strategies with the United Nations Sustainable Development Goals. The nation has recognized several critical domains for prioritized intervention, encompassing poverty alleviation, access to clean energy, sustainable urban development, and climate initiatives. Turkey is enacting policies to augment the proportion of renewable energy sources in its energy portfolio to diminish its carbon footprint and foster environmental sustainability (Erat & Telli, 2020).

Turkey has prioritized enhancing access to education, healthcare services, and employment opportunities in accordance with the Sustainable Development Goals (SDGs). The acknowledgment of the interconnection between social development and economic growth is evident in Turkey's developmental strategy. This holistic strategy for development illustrates Turkey's dedication to attaining sustainable and inclusive advancement that incorporates economic, social, and environmental dimensions (Aşici, 2015).

Consequently, we shall persist in our analysis within the study to ascertain the answers to the subsequent inquiries:

What is the impact of trade openness on economic growth in Turkey?

What is the effect of the ecological footprint on Turkey's economic development?

What is the correlation between the value added by agriculture, forestry, and fishing in Turkey and economic growth?

What is the correlation between renewable energy production and economic growth in Turkey?

This study aims to analyze the effects of trade openness, sustainable development goals, financial development, and technology on Turkey's economic growth. The subsequent sections of the study encompass the literature review, the research methodology, the analysis results obtained, and the conclusions derived from these results and analyses.

2. Literature Review

The concept of economic growth is a core idea in economics. Economists have extensively studied this topic, resulting in the development of several hypotheses and theories. Research on green growth has progressively highlighted the importance of economic development by focusing on sustainable development, natural resource constraints, and environmental preservation (Belmonte-Ureña et al., 2021; Mentis, 2023).

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

Economic development research integrates environmental factors into the examination of the growth process. This study encompasses models that focus only on environmental challenges and the detrimental effects of environmental degradation, notwithstanding their enhancement of welfare gains. In contrast, several models see the environmental tax as a welfare advantage and suggest that the tax system may be designed to harmonize with efficiency and equity goals. Numerous economic growth theories emphasize the impact of economic expansion within a framework that considers the interplay between sustainable economic development, CO₂ emissions, and ecological imprint. This initiative aims to foster a green economy and provide chances for increased investment and employment in regions with significant environmental advantages (Aslan et al., 2021; Bi et al., 2020; Onofrei et al., 2022).

Research from diverse environmental-economic studies examining the shift of nations from the brown growth paradigm to the green growth paradigm reveals that economic advancement towards a green economy is expedited when there is a focused strategy to attain the requisite level of social satisfaction. The results of studies conducted in various nations validate each other. These results indicate that green economic growth is now vital for both affluent and poor countries. Also, looking at data from both developed and developing countries shows that the cost-benefit relationship does not work when looking at the link between environmental costs and job creation in clean industrial sectors through the lens of the green transition hypothesis about regional structure. Thus, it is recognized that current global issues with 'green' economic growth are apparent. Its clear manifestation in international forums is also predictable (Anser et al., 2021; Belmonte-Ureña et al., 2021; Lenaerts et al., 2022; Magazzino et al., 2022).

Trade liberalization has been widely recognized as a pivotal factor influencing economic growth, environmental sustainability, and green economic transitions. Theoretically, trade liberalization enhances market efficiency and resource allocation, encouraging investments in environmentally friendly technologies (Chhabra, Giri, & Kumar, 2022). However, the environmental impacts of trade liberalization often depend on the regulatory frameworks and the degree of openness to global markets. For instance, Aydin and Turan (2020) highlight that countries with weak environmental regulations may experience adverse ecological effects due to unregulated resource exploitation and increased pollution. In contrast, nations with stringent environmental policies tend to benefit from cleaner production technologies and increased foreign investments in green sectors.

In the Turkish context, trade liberalization has been linked to both opportunities and challenges for achieving green economic growth. Alsamara et al., (2019) emphasize that Turkey's increasing trade openness has facilitated access to advanced green technologies and international markets, fostering economic growth. However, Nathaniel, Murshed, and Bassim (2021) caution that without adequate environmental safeguards, the benefits of trade liberalization may be offset by higher carbon emissions and resource depletion. This dual impact necessitates a balanced approach to policy formulation that integrates environmental sustainability into trade strategies.

Research further indicates that the "pollution haven" hypothesis may partially apply to Turkey, where trade liberalization can attract environmentally intensive industries due to less stringent regulatory frameworks (Usman et al., 2020). Therefore, the impact of trade liberalization on Turkey's green economic growth requires a nuanced analysis that considers sector-specific dynamics and international trade agreements promoting sustainability (Wang & Zhang, 2020).

2.1. Conceptual framework of green economic growth

The literature is advancing a theoretical framework of green economic development by integrating the limitations of welfare economics with environmental and resource constraints. This concept is predicated on establishing a societal framework that safeguards social and

environmental systems within defined parameters. Furthermore, the paper addresses the notion of sustainable development, emphasizing the need of fulfilling existing demands without compromising the developmental prospects of future generations.

Furthermore, the relationship among economic growth, natural resources, and the environment is addressed, emphasizing that the sustainability challenge requires a comprehensive response. Consequently, ecological and carbon footprints function as proxies for the large-scale integration of ecological services. In this context, of the thirteen distinct growth models provided, two that exemplify green growth are elucidated below. The first model of green growth might be seen as incorporating green inputs into the conventional neoclassical paradigm. A single-generation growth model is shown via the use of the growth model. By incorporating pollution capital, an individual becomes a holder of green capital, while output is treated as trash. Upon examining statistical efficiency and the benchmark manufacturing process, it becomes evident that natural capital is valued less than other forms of capital. This is due to its inherent benefits compared to other forms of capital. Social wellbeing is contingent upon both consumption and natural resources. The model examines the characteristics contributing to allocation issues via the use of pollution-producing technology and finite natural resources. To maintain an appropriate income level for the functioning of the consumer economy, it adversely affects the saving rate. Increases in taxes proportional to pollution output are considered an ecologically sustainable policy that aligns with the optimal labor tax level; yet polluters do not incur the economic costs associated with pollution (Matušík & Kočí, 2021; Meraj et al., 2022; Sarkodie, 2021; Yang & Meng, 2020).

2.2. Ecological footprint and its implications

The ecological footprint is defined as “the theoretical land area required for sustainable and equitable bioproduction utilized by individuals, cities, and nations, directly and indirectly linked to their consumption habits and waste generation to fulfill their needs.” The ecological footprint reflects the extent to which a nation overuses or conserves its natural resources. The footprint comprises the primary footprint associated with food, rural living accommodations, transportation, and infrastructure, as well as indirect personal impacts. The path of capital is the portion of the footprint that external trade in goods and services, as well as component materials, enhances. The magnitude of the distortion and the variance in the ecological footprint elucidate the country's natural resources and product imports (Satrović et al., 2024; Sharma et al., 2022; Zhang et al., 2022).

The ecological footprint may serve as a valuable foundation for the discourse on “weak sustainability.” Otherwise, it cannot be adequately situated within the framework of technological advancements and economic motivations. The ecological footprint was used as a metric in several conversations about the multiple facets of sustainable development. The primary focus in the research is that the ecological footprint may be inadequate in addressing service, supply, and waste management systems, as well as in eliciting concerns from capital investors. The footprint fails to provide price signals for mitigating environmental consequences and does not disperse or negotiate external environmental costs, making further progress and remediation difficult. The findings indicated that the global average human ecological footprint exceeded the biocapacity defined as the biosphere's capacity to generate resources and assimilate waste by 29% during the years 2001-2003. It is projected that by 2030, the depletion of ecosystem services and natural resources will amount to 0.8 planets, in line with current trends. Ecological footprint studies done in different countries showed that low-income countries had very small ecological footprints. On the other hand, countries that depend on the large amounts of money that high-income regions have for consumption especially when it comes to using natural resources and making waste had large ecological footprints

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

(Bastianoni et al., 2020; Büyüksarıkulak et al., 2023; Kumar et al., 2022; Sarkodie, 2021; Świąder et al., 2020)

2.3. Carbon emissions and climate change

The atmospheric levels of carbon dioxide have risen because of the use of fossil fuels such as petroleum, coal, and natural gas. Carbon dioxide contributes to climate change via its role in the greenhouse effect. Global warming is detrimental since it may modify the climate and impact the living circumstances of humans and other organisms on Earth. The observable effects of climate change under severe circumstances include increased rainfall frequency, altered agricultural seasons, rising sea levels, melting arctic and glacial ice, and intensified hurricanes and storms. The extensive repercussions of such disasters often adversely affect human health. The inability to evaluate swift and severe natural disasters is a significant impediment to economic activities, particularly those heavily reliant on ecological attributes, such as tourism. Direct quantification of the environmental implications of a commercial transaction is not practicable.

Consequently, the value attributed to this cost correlates with the pricing of these items. As the supply diminishes due to climate change, the repercussions will escalate, possibly resulting in increasingly severe effects. Consequently, these environmental aspects must be used in the analysis of economic conditions (Letcher, 2020; Martins et al., 2021; Paraschiv & Paraschiv, 2020).

2.4. Trade liberalization and environmental impact

Before there was a lot of empirical research on the subject, people used cross-sectional models to look at how trade liberalization affected pollution at the international ecological level. Trade uncertainty played a big role in these studies. After that, a lot of academics have investigated trade liberalization through real-world studies, such as endogenous technological change models, specific cases, and clean technologies that have been emphasized in situations where they directly caused pollution. Trade liberalization in other places was shown to adversely impact pollution, while it positively influences pollution in this context. The emphasis was placed on women activists, emerging nations, and ethnic frameworks as they exchanged pollution for trade liberalization, with a discussion on the significance of information. The results were subjected to theoretical scrutiny. Research indicates that trade liberalization has a minimal impact on pollution, or its effects are confined to low- and middle-income nations. Research indicates that it is feasible to address pollution without impeding economic progress. Considering the perspectives and analyses conducted inside the theoretical frameworks, discrepancies between the empirical data are evident. This research seeks to enhance the literature by examining the empirical association between trade liberalization and environmental contaminants in Turkey using ARDL cointegration analysis (Chhabra et al., 2022; Tachie et al., 2020; Usman et al., 2020; Q. Wang & Zhang, 2020).

Trade liberalization is likely to impact the ecological framework of nations. As countries get better at competing in terms of their production capacity, the fast progress brought about by global changes in production is clearly putting pressure on ecosystems around the world and making countries compete for leadership in certain areas. Trade liberalization, globalization, and the principle that each nation should specialize in its most efficient production, including subsistence agriculture, are interrelated concepts. Considering this condition, it is probable that it will generate problems for nations with fragile economic frameworks and incite confrontations about the subject. Commercial competition exists with methods to mitigate challenges arising from international pressures, which include cutting manufacturing costs and reinterpreting trade prohibitions as means to enhance economic advantage while disregarding emission limits (Aydin & Turan, 2020; Nathaniel et al., 2021; W. Wang et al., 2022).

3. Theoretical Framework

Human sustainability has emerged as a crucial component of national development strategies, driven by various international, national, and regional challenges, including global energy demands, rising greenhouse gas emissions, dwindling natural resources, fluctuating commodity prices, and advancements in technology and innovation. The notion of green growth seeks to attain sustainable development by augmenting competitive advantages and mitigating environmental hazards via enhanced resource and energy efficiency. Simultaneously, it rectifies a gap in the literature about economic development, namely its oversight of the growth-enhancing impacts of diminishing carbon dioxide emissions, energy consumption, and other resource-depleting activities. Previous studies have predominantly utilized ecological damage and carbon dioxide emissions as metrics for environmental degradation, concluding that these factors may adversely affect economic performance. We suggest that carbon dioxide emissions can also be interpreted in the context of economic growth and “green growth” as the “cost” associated with polluting technologies (Matušík & Kočí, 2021; Meraj et al., 2022; Sarkodie, 2021).

Turkey’s proactive strategy for green economic growth, alongside its dedication to sustainable development goals and trade liberalization, establishes the nation as a significant case study for examining the interplay between economic prosperity and environmental sustainability.

Thus, our hypotheses to be examined in our research can be expressed as follows:

H₁: The relationship between economic growth and trade openness in Turkey is positive.

H₂: In Turkey, the relationship between economic growth and ecological footprint is positive.

H₃: In Turkey, the relationship between economic growth and carbon emissions is negative.

H₄: In Turkey, the relationship between economic growth and renewable energy production is positive.

3.1. ARDL methodology overview

The autoregressive distributed lag (ARDL) methodology was introduced in 1996. The ARDL approach is widely adopted in recent studies due to its flexibility and lack of prerequisites concerning unit root testing, integration, destructive dependencies of time-series variables, and automation of the lag structure. This method has been employed in recent research without regard to deriving the lag number formula based on variance-covariance stability due to issues related to the variance-covariance stability or testing problems inherent to the normal distribution of the residual term and the inadequacy of the formulas describing F-statistics. Recent advancements in computer software have resolved these issues, and these packages also eliminate the subjectivity associated with the lag number. The ARDL approach offers numerous advantages, including the ability to capture both short-term and long-term relationships by incorporating lags of the dependent variable and causal relationships among time-series variables irrespective of lag order. It is accessible for use by other researchers without requiring advanced values, provides greater desirability compared to estimates derived from the error correction model due to its facilitation of straightforward bounds testing, and extends the benefits of traditional cointegration tests to less complex scenarios (Asiva Noor Rachmayani, 2015; Nkoro & Uko, 2016; Pesaran, 2008; Pesaran, Shin, & Smith, 2001).

3.2. Data and methodology

In this paper, I undertake analysis based on an empirical study of the long-term consequences of ecological footprint, carbon emissions, and trade liberalization on green economic development. For the study data, Turkey is from 1974 to 2022. This was indeed used because

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

the autoregressive distributed lag (ARDL) model can look at short-term as well as long-term relationships and has a rigorous method of proof as well. This section defines what data are used in the empirical framework of this research, the variables studied, and why they are chosen.

3.2.1. Data sources and variable

To study the case, time series data for variables relevant to the Turkish economy for the period 1974-2022 were used. The source of all data pertaining to Turkey, a developing nation, is the World Development Indicators (WDI) and the Global Footprint site. The table 1 in below includes the full details of the data that has been used in the study.

Table 1. Variables

Variables	Abbreviation	Unit	Data Source	
Dependent Variable				
Economic Growth	EG	(2015 constant US dollars)	WDI	
Independent Variables				
The ratio of exports to GDP	EX	(GDP%)	WDI	COMMERCIAL OPENNESS (CO)
The ratio of imports to GDP	IM	(GDP%)	WDI	
Co2	Co2	(2015 US Dollars per kg of GDP)	WDI	
The Added Value of Agriculture, Forestry, and Fisheries	VAFF	(2015 constant US dollars)	WDI	
Electricity Generation from Renewable Resources	EGRR	(Percentage of the total)	WDI	
Foreign Direct Investments	FDI	(GDP%)	WDI	
Energy Consumption	EC	(Per capita kg of oil equivalent)	WDI	
Ecological Footprint Index	EFI		Global Footprint Network	

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>;
<https://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint/>

This study utilized time series data of variables pertinent to the Turkish economy from 1974 to 2022. All data pertaining to Turkey, classified as a developing nation, has been sourced from the World Development Indicators (WDI) and the Global Footprint website.

3.2.2. Empirical model specification

This study employed the subsequent econometric equation to examine the variables presented in Table 2 for the period 1974-2022:

$$\ln EG_t = \beta_0 + \ln\beta_1 CO_t + \ln\beta_2 CO2_t + \ln\beta_3 VAFF_t + \ln\beta_4 EGRR_t + \ln\beta_5 FDI_t + \ln\beta_6 EC_t + \ln\beta_7 EFI_t + \mu_t \quad (1)$$

The term EG in the equation denotes economic growth, specifically Turkey's GDP. The equation incorporates the following independent variables: commercial openness (CO), carbon emissions (CO2), value added by agriculture, forestry, and fishing (VAFF), electricity generation from renewable energy resources (EGRS), foreign direct investments (FDI), energy consumption (EC), and ecological footprint index (EFI). The commercial openness variable is represented by the ratio of exports to economic growth and the ratio of imports to economic growth. Here represents the constant coefficient, while β_1, β_2, \dots , and so forth denote the coefficients of each variable and signify the error term. The transformation of data into natural logarithms is widely endorsed, and some research has been undertaken in this area (Raghutla, 2020).

4. Empirical Results

This chapter is devoted to the empirical examination of cointegration testing among the examined variables. The ARDL model's cointegration results will tell us a lot about how long the variables we looked at, like ecological footprint index, will last, especially in the Turkish economy. We first conducted a unit root test based on the time-series characteristics of the data. The main goal is to look at the long-term connections between energy flow, carbon emissions, trade openness, and economic growth from 1974 to 2022 using the ARDL approach to cointegration. This is a good time frame for finding differences and variations between countries. We determined our trade openness variable by calculating the ratio of international trade to gross domestic product (GDP). The model for this research comprises many variables. The variables are distinctly classified into explanatory, independent, and control variables.

In building our models, we prioritized the incorporation of essential variables together with their assigned predicted indications. It is established that while assessing the long-term links between green growth and numerous parameters, each relationship considerably differs according to the distinctiveness of the components involved.

4.1. Descriptive statistics

This section presents the statistical values of the variables utilized in the study, as detailed in Table 2.

Table 2. Summary Statistics for Variables

	LnEG	LnCO2	LnFDI	LnEFI	LnEC	LnCO	LnVAFF	LnEGRR
Average	26.699	-0.747	-0.742	1.000	7.001	3.643	24.429	-0.585
Medyan	26.689	-0.740	-0.648	0.997	7.016	3.789	24.362	-1.029
Max.	27.808	-0.648	1.287	1.245	7.480	4.396	24.937	2.125
Min.	25.692	-0.876	-3.940	0.708	6.474	2.733	24.054	-4.043
Standard Deviation	0.616	0.049	1.288	0.163	0.310	0.420	0.2559	1.573
Skewness	0.138	-0.660	-0.587	0.025	-0.037	-0.719	0.5617	0.306
Kurtosis	1.85	3.377	2.630	1.588	1.730	2.665	2.1043	2.112
Jarque-Bera	2.848	3.848	3.096	4.075	3.301	4.459	4.215	2.375

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

Probability	0.240	0.145	0.212	0.130	0.191	0.107	0.121	0.304
Observation	49	49	49	49	49	49	49	49

The Table 2 indicates an equilibrium between stability and variability in Turkey's economic and environmental performance. Economic growth is exhibiting stable performance, oscillating around the average within a narrow range. This indicates that the Turkish economy is primarily demonstrating a stable growth trajectory. Variables such as trade openness and foreign direct investment exhibit wider distributions and greater standard deviations. The case shows that these changes in global trade dynamics and domestic political environments matter a great deal to Turkey's trade and investment paths. The carbon emission data exhibits negative skewness that suggests that the carbon emissions are on a downward trend. This increased standard deviation in electricity generation from renewable sources demonstrates significant variability in production and underscores the need for continued industry support of renewable energy. Indeed, energy consumption and ecological footprint are observed to be significantly stable. That is, energy consumption in Turkey has been stable because of the distribution of energy consumption around average values within a narrow range. An unchanged ecological footprint suggests that the environment is still going to have an effect. The table illustrates Turkey's economic growth in the relationship with environmental variables and some independent variables and their temporal variations. The data is important to measure the efficacy of Turkey's attempts at economic planning and environmental doing to chart the right course of action in the future. In addition, Table 3 below shows the correlation relationships of the variables.

Table 3. Correlation Results

	LnEG	LnCO2	LnFDI	LnEFI	LnEC	LnCO	LnVAFF	LnEGRR
LnEG	1							
LnCO2	-0.057	1						
LnFDI	0.629	-0.044	1					
LnEFI	0.785	-0.091	0.568	1				
LnEC	0.954	-0.073	0.600	0.821	1			
LnCO	0.806	-0.037	0.581	0.673	0.784	1		
LnVAFF	0.937	-0.069	0.596	0.770	0.921	0.780	1	
LnEGRR	0.409	-0.328	0.205	0.409	0.428	0.331	0.411	1

The coefficients in the correlation matrix range from -1 to +1. A positive coefficient signifies that an increase in one variable corresponds with an increase in the other, whereas a negative coefficient denotes that an increase in one variable results in a decrease in the other. A coefficient of 0 signifies the absence of a relationship between the variables (Akoglu, 2018). In academic research, to mitigate multicollinearity, the correlation coefficients among independent variables should remain below 0.80. If the independent variables do not have much of a relationship with each other, multicollinearity could happen, which would make the regression analysis results less reliable (Grewal et al., 2004).

There exists a positive correlation (0.806) between trade openness and economic growth, whereas a negative correlation (-0.057) is observed between carbon emissions and economic growth. Foreign direct investments exert a beneficial influence on economic growth (0.629), and the ecological footprint similarly demonstrates a robust positive correlation with economic growth (0.785). Although there is a strong positive correlation (0.954) between energy consumption and economic growth, agriculture, forestry, and fishing also significantly contribute to economic growth (0.937). The generation of electricity from renewable energy sources positively influences economic growth (0.409).

4.2. Unit Root Tests

This section of the study first conducted unit root tests on the variables, and the results of the model based on these tests were presented utilizing the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) method.

4.2.1. Traditional unit root test results

The non-stationarity of a series, specifically the existence of a unit root, signifies that the series is affected by its historical values. From this viewpoint, most economic series exhibit a unit root. In an economic analysis, it is essential that the relationships between dependent and independent variables are significant while also ensuring the absence of strong interactions among the variables. In conclusion, the variables are anticipated to oscillate around a stable mean. Nonetheless, if a distinct trend exists in the time series, the correlations among variables may be deceptive. Consequently, discerning whether the relationships between variables are genuine or deceptive hinges on the stationarity of the time series. The lack of unit roots in the variables is crucial for the precision of the analyses. Furthermore, unit root tests assist in identifying the suitable analytical method to employ (Göksu & Balkı, 2023). Table 4 shows the stationarity results of the variables.

Table 4. ADF and PP Unit Root Test Results

Unit Root Test Result (PP)									
Level									
		LnEG	LnCO2	LnFDI	LnEFI	LnEC	LnCT	LnVAFF	LnEGRR
Fixed	t-Statistic	0.69	-2.06	-1.49	-1.41	-0.71	-1.27	1.17	-0.71
	Probability	0.99	0.25	0.52	0.56	0.83	0.63	0.99	0.83
Stable and Trendy	t-Statistic	-2.583	-2.06	-4.10	-4.76	-3.34	-2.49	-2.00	-2.07
	Probability	0.28	0.55	0.01	0.00	0.07	0.32	0.58	0.54
				**	***	*			n0
Unstable and Trendless	t-Statistic	8.76	0.70	-1.56	1.46	4.76	2.64	6.35	-0.84
	Probability	0.99	0.86	0.10	0.96	0.99	0.99	0.99	0.34

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

First Difference									
		ΔLnEG	ΔLnCO2	ΔLnFDI	ΔLnEFI	ΔLnEC	ΔLnCT	ΔLnVAFF	ΔLnEGR R
Fixed	t-Statistic	-6.79	-7.21	-10.58	-11.97	-7.35	-5.99	-12.48	-7.15
	<i>Probability</i>	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		***	***	***	***	***	***	***	***
Stable and Trendy	t-Statistic	-7.07	-8.70	-10.37	-11.82	-7.25	-5.93	-19.20	-7.68
	<i>Probability</i>	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		***	***	***	***	***	***	***	***
Unstable and Trendless	t-Statistic	-3.81	-7.24	-10.41	-11.15	-5.72	-5.41	-8.89	-7.194
	<i>Probability</i>	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		***	***	***	***	***	***	***	***
Note: (*) significant at the 10% level; (**) significant at the 5% level; (***) significant at the 1% level. MacKinnon (1996) one-sided p-values.									
Unit Root Test Result (ADF)									
Level									
		LnEG	LnCO2	LnFDI	LnEFI	LnEC	LnCT	LnVAFF	LnEGR
Fixed	t-Statistic	0.40	-1.87	-1.81	-0.48	-0.73	-1.35	2.34	-0.93
	<i>Probability</i>	0.98	0.33	0.36	0.88	0.82	0.59	0.99	0.76
Stable and Trendy	t-Statistic								
	<i>Probability</i>	-2.46	-2.05	-4.12	-4.58	-3.34	-2.88	-1.09	-2.28
		0.34	0.55	0.01	0.00	0.07	0.17	0.91	0.43
Unstable and Trendless	t-Statistic			**	***	*			
	<i>Probability</i>	7.43	0.34	-1.80	1.58	3.63	2.07	4.82	-1.09
Fixed	t-Statistic	0.99	0.78	0.06	0.97	0.99	0.98	0.99	0.24

*									
First Difference									
		$\Delta \ln EG$	$\Delta \ln CO_2$	$\Delta \ln FDI$	$\Delta \ln EFI$	$\Delta \ln EC$	$\Delta \ln CT$	$\Delta \ln VAFF$	$\Delta \ln EGR$
Fixed	t-Statistic	-6.71	-6.60	-9.76	-6.95	-7.08	-5.53	-12.34	-3.41
	Probability	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.01
		***	***	***	***	***	***	***	**
Stable and Trendy	t-Statistic	-6.73	-5.550	-9.66	-6.85	-7.00	-5.49	-5.12	-3.65
	Probability	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.03
		***	***	***	***	***	***	***	**
Unstable and Trendless	t-Statistic	0.13	-6.64	-9.81	-10.90	-0.61	-4.84	0.24	-3.40
	Probability	0.72	0.000	0.000	0.000	0.44	0.000	0.75	0.00
			***	***	***		***		***

Note: (*) significant at the 10% level; (**) significant at the 5% level; (***) significant at the 1% level. MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Table 4 indicates that all variables were determined to be I (1) at both the 1% and 5% significance levels according to the ADF and PP unit root test results.

4.2.2. Results of the structural break unit root test

The mean, trend, or both of a time series may fluctuate due to economic crises, policy alterations, unforeseen disasters, etc. Consequently, it is evident that the ordinary unit root test results of a stationary series are non-stationary. To prevent obtaining such results, it is inadvisable to apply standard unit root tests to series with structural breaks or breakpoints. Structural breaks can be examined in the literature utilizing three models: at the level, at the trend, and at both the level and the trend. Nonetheless, the predominant application is for stationery, encompassing both stationery and trending models. The suitable break time for time series can be determined externally or internally (Mert & Çağlar, 2019). Analysis of the graphs from the study reveals that the series exhibits abrupt discontinuities. The results of the test for structural breaks of the variables are presented in Table 5.

Table 5. Structural Break (Perron, 1989) Unit Root Test Results

Variables	Fixed Model				Fixed and Trendy Model			
	Level Values		First Difference		Level Values		First Difference	
	t	p	t	p	t	p	t	p
LnEG	-1.397	0.999	-7.433	0.0000**	-3.453	0.7213	-7.344	0.0000**
LnCO₂	-3.137	0.604	-7.352	0.0000**	-3.280	0.8113	-7.483	0.0000**
LnFDI	-3.917	0.186	-11.30	0.0000**	-5.108	0.0239	-11.33	0.0000**

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

LnEFI	-2.786	0.793	-11.36	0.0000**	-5.638	0.0000**	-11.31	0.0000**
LnEC	-1.929	0.985	-7.787	0.0000**	-3.842	0.473	-7.700	0.0000**
LnCT	-2.219	0.960	-6.403	0.0000**	-4.117	0.3048	-6.349	0.0000**
LnVAFF	-1.634	0.999	-13.561	0.0000**	-3.490	0.6981	-13.41	0.0000**
LnEGRR	-3.630	0.315	-9.242	0.0000**	-3.594	0.6331	-9.147	0.0000**

Note: * Constant term and constant and trend models were employed in the Structural Level values and first differences. Structural break selection was conducted based on the Dickey-Fuller t statistic. It demonstrates stationarity at the 1% significance threshold. The Schwarz criterion was employed to ascertain the optimal duration of delay. Vogelsang (1993) employed one-sided asymptotic p-values.

4.3. ARDL estimation results

The method known as “ARDL,” which M. Hashem Pesaran, Yongcheol Shin, and Richard J. Smith developed in 2001, stands for “Auto-regressive Distributed Lag.” This methodology is extensively employed to ascertain long-term relationships in time series analyses. The ARDL method is employed to investigate the notion of “cointegration,” which assesses the existence of a stationary combination of at least two non-stationary variables. The ARDL model provides greater flexibility than conventional cointegration tests like those of Engle and Granger (1987), Johansen and Juselius (1990), and Phillips and Hansen (1990), as it can create a stationary combination despite the variables exhibiting varying degrees of stationarity. This method does not require all variables to be equally integrated, and reliable empirical evidence can be derived from models with limited samples (Narayan & Smyth, 2005).

In the implementation of the autoregressive distributed lag (ARDL) model, ascertaining the optimal lag lengths is crucial for generating robust and reliable analytical outcomes. In this context, multiple statistical information criteria are employed to ascertain the optimal lag length. The Akaike Information Criterion (AIC), the Schwarz Information Criterion (SIC), and the Hannan-Quinn Information Criterion (HQIC) are particularly notable among these criteria. The specified information criteria facilitate the identification of the most appropriate delay structure by offering an optimal equilibrium between model complexity and data fit. The specification of the ARDL model is thus grounded on a more robust foundation, which markedly improves the validity and interpretability of the resulting econometric findings. The duration of the delay was established based on the Hannan-Quinn criterion, with the findings illustrated in Figure 1.

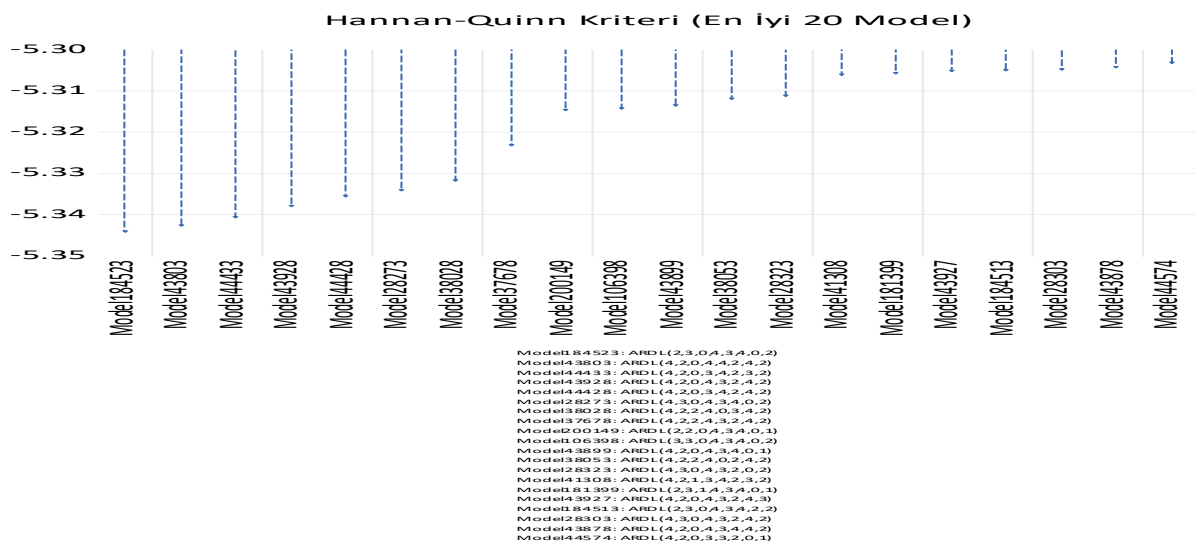

Figure 1. Criteria Selection

Figure 1 illustrates that based on the optimal lag lengths determined using the Hannan-Quinn criterion, the ARDL (2,3,0,4,3,4,0,2) model was chosen for the analysis. The mathematical representation of the model to be estimated is presented first, followed by the hypotheses of the boundary tests below.

The unrestricted error correction model employed in the study is represented by the following equation 2.

$$\begin{aligned} \Delta \ln EG_t = & \beta_0 + \sum_{i=0}^{a=2} \beta_{1i} \Delta \ln EG_{t-i} + \sum_{j=0}^{b=3} \beta_{2j} \Delta \ln CT_{t-j} + \sum_{k=0}^{c=0} \beta_{3k} \Delta \ln CO2_{t-k} + \\ & \sum_{l=0}^{d=4} \beta_{4l} \Delta \ln VAFF_{t-l} + \sum_{m=0}^{e=3} \beta_{5m} \Delta \ln EGRR_{t-m} + \sum_{n=0}^{f=4} \beta_{6n} \Delta \ln FDI_{t-n} + \\ & \sum_{o=0}^{g=0} \beta_{7o} \Delta \ln EC_{t-o} + \sum_{p=0}^{h=2} \beta_{8p} \Delta \ln EFI_{t-p} + a_1 \ln EG_{t-1} + a_2 \ln CT_{t-1} + a_3 \ln CO2_{t-1} + \\ & a_4 \ln VAF_{t-1} + a_5 \ln EGRR_{t-1} + a_6 \ln FDI_{t-1} + a_7 \ln EC_{t-1} + a_8 \ln EFI_{t-1} + \mu_t \quad (2) \end{aligned}$$

In the above equation, the Δ difference operation, the "ln" expression at the beginning of the variables indicates that natural logarithms are taken, the μ_t error term, β_0 constant term, $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6, \beta_7, \beta_8$ the short-term coefficients in the equation, $a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7, a_8$ long-term coefficients show the delay lengths "a, b, c, d, e, f, g, h". In the classical ARDL method, "F-Bounds" and "t-Bounds" boundary tests are used in the cointegration analysis. The F-Bounds test considers the lagged values of the dependent and independent variables in the model. The hypotheses of the F-Bounds test, $H_0: a_1 = a_2 = a_3 = a_4 = a_5 = a_6 = a_7 = a_8$ and $H_A: a_1 \neq a_2 \neq a_3 \neq a_4 \neq a_5 \neq a_6 \neq a_7 \neq a_8 \neq 0$. The statistical values of this test are compared with the lower and upper bound critical values calculated by Narayan and Smyth (2005). If the computed F-Bounds statistic exceeds the upper critical values designated for I(1), the null hypothesis H_0 , which posits the absence of cointegration, is rejected, thereby affirming the presence of cointegration. When the F-Bounds statistic falls between the lower and upper critical values, a conclusive determination regarding the null hypothesis of no cointegration cannot be made. The hypothesis is inconclusive, necessitating further evaluation through additional analyses or alternative methods. Kremers et al. (1992), Banerjee et al. (1998), and Tursoy and Faisal (2018) assert that the error correction term will dictate the determination of the co-integration relationship. The negative and statistically significant result of the error correction term (with a p-value below 0.05) signifies a long-term relationship between the variables. If the F-Bounds statistic value is below the lower critical value, it is concluded that there is no cointegration among the variables. Thus, the ARDL test results are shown in Table 6 as follows.

Table 6. ARDL Model Estimation Results Depicting the Impact of Carbon Emissions, Trade Liberalization, and Ecological Footprint on Economic Growth in Turkey

Variables	Coefficient	Std. Dv.	t	P*
Dependent Variable LnEG				
LnEG(-1)	0.600	0.144	4.150	0.000
LnEG(-2)	-0.324	0.108	-2.983	0.007
LnCO2	-0.109	0.071	-1.540	0.140
LnCO2(-1)	0.209	0.093	2.235	0.038
LnCO2(-2)	-0.316	0.101	-3.127	0.005
LnCO2(-3)	-0.139	0.099	-1.409	0.175
LnFDI	0.030	0.006	4.362	0.000

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

LnEFI	0.350	0.085	4.103	0.000
LnEFI(-1)	-0.375	0.097	-3.841	0.001
LnEFI(-2)	0.089	0.112	0.789	0.440
LnEFI(-3)	-0.567	0.099	-5.684	2.161
LnEFI(-4)	-0.231	0.069	-3.328	0.003
LnEC	0.106	0.146	0.723	0.478
LnEC(-1)	0.151	0.164	0.924	0.367
LnEC(-2)	-0.163	0.143	-1.139	0.269
LnEC(-3)	0.427	0.150	2.850	0.010
LnCT	0.030	0.031	0.943	0.357
LnCT(-1)	-0.126	0.035	-3.579	0.002
LnCT(-2)	0.157	0.043	3.594	0.002
LnCT(-3)	0.030	0.041	0.742	0.467
LnCT(-4)	-0.068	0.029	-2.304	0.033
LnVAFF	0.141	0.086	1.632	0.119
LnEGRR	-0.005	0.006	-0.827	0.418
LnEGRR(-1)	0.028	0.007	3.771	0.001
LnEGRR(-2)	0.010	0.006	1.474	0.157
C	12.147	2.921	4.157	0.000
@TREND	0.0202	0.004	4.656	0.000

$\tilde{R}^2 = 0.99, F = 4032.862 (P = 0.000), DW = 1.98$

Diagnostic Tests:

Serial Correlation (Breush-Godfrey): $F=1.65 (P=0.2228)$, Model Specification (Ramsey-RESET): $F=1.51 (P=0.2346)$

Normality (Jarque_Bera): $JB= 1.52 (P=0.466)$, Heteroscedasticity (Breush-Pagan-Godfrey): $F=0.88 (P=0.6177)$

Table 6 demonstrates that the diagnostic tests performed on the ARDL (2,3,0,4,3,4,0,2) model reveal no concerns regarding correlation, heteroscedasticity, specification, or normality. The results of the ARDL cointegration test are shown in Table 7.

Table 7. ARDL Cointegration Test Results

<i>f</i> (LnEG LNCO2, LnFDI, LnEFI, LnEC, LnCT, LnVAFF, LnEGRR,) ARDL (2,3,0,4,3,4,0,2) k:7 m:4 n=45		Test Statistics		Result
		FOVERALL		Co-integrated
		8.413***		
		tDV		
		-6.542***		
Table of Critical	1%	5%	10%	

Values							
Tests	I (0)	I (1)	I (0)	I (1)	I (0)	I (1)	
F OVERALL	4.109	5.785	3.091	4.413	2.635	3.838	n=45
t DV	-3.96	-5.49	-3.41	-4.85	-3.13	-4.53	-

Estimates have been derived based on Case #V. ***, the %1 significance level, k; the count of independent variables, m; the maximum lag length, and n; the total number of observations.

The F-Bounds Test (FOVERALL) and the t-Bounds Test (tDV) indicate that the model exhibits symmetric/linear cointegration at the 1% significance level. This is attributable to the test statistic values exceeding the upper limit values established for I(1). This scenario illustrates that the linear combinations of the variables converge towards equilibrium and coalesce over the long term. The results of the ARDL Long-Term Estimation results are shown in Table 8.

Table 8. ARDL Long-Term Estimation Results

Long-Term Forecast Results, Dependent Variable: LnEG				
Variables *	Coefficient	Std. Dv.	t	P
LnCO2(-1)	-0.493*	0.139	-3.537	0.001
LnFDI	0.042*	0.011	3.551	0.001
LnEFI(-1)	-1.016	0.187	-5.417	3.578
LnEC(-1)	0.721**	0.314	2.295	0.027
LnCT(-1)	0.032	0.069	0.471	0.640
LnVAFF	0.195	0.117	1.657	0.105
LnEGRR(-1)	0.046*	0.015	3.059	0.004

Note: * The coefficients are obtained from the CEC regression. *: Significant at 1%, **: Significant at 5%

The model revealed that the one-period lagged value of carbon emissions (LnCO2(-1)) is negative and statistically significant (coefficient = -0.493, p = 0.001), suggesting that environmental pollution adversely affects economic growth. The substantial and noteworthy impact of foreign direct investments (FDI) (coefficient = 0.042, p = 0.001) demonstrates that foreign investment fosters economic growth. The detrimental and substantial impact of the ecological footprint (LnEFI (-1)) (coefficient = -1.016) underscores the necessity of sustainable development. The notable and statistically significant result of energy usage (LnEC (-1)) (coefficient = 0.721, p = 0.027) suggests that energy consumption acts as a catalyst for economic growth. Nonetheless, the insignificance of trade openness (LnCT (-1)) and the value added in agriculture, forestry, and fishing (LnVAFF) suggests that these variables exert a minimal influence on economic growth. The positive and significant impact of renewable energy production (EGRR (-1)) (coefficient = 0.046, p = 0.004) unequivocally illustrates the role of renewable energy sources in the economy. These findings underscore the significance of environmental sustainability policies for economic growth and the essential role of energy consumption. The results of the ARDL Short-Term Estimation Results are shown in Table 9.

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

Table 9. ARDL Short-Term Estimation Results

Short-Term Forecast Results, Dependent Variable: LNEKBY				
Variables *	Coefficient	Std. Dv.	t	P
EC _{t-1}	-0.723*	0.075	-9.669	0.000
D(LnEG(-1))	0.324*	0.082	3.943	0.001
D(LnCO2)	-0.110**	0.052	-2.130	0.043
D(LnCO2(-1))	0.456*	0.064	7.184	0.000
D(LnCO2(-2))	0.140***	0.069	2.014	0.055
D(LnEFI)	0.350*	0.056	6.298	0.000
D(LnEFI(-1))	0.710*	0.124	5.717	0.000
D(LnEFI(-2))	0.799*	0.103	7.729	0.000
D(LnEFI(-3))	0.232*	0.050	4.599	0.000
D(LnEC)	0.106	0.088	1.212	0.237
D(LnEC(-1))	-0.264**	0.098	-2.695	0.012
D(LnEC(-2))	-0.428*	0.094	-4.551	0.000
D(LnCT)	0.030	0.019	1.581	0.126
D(LnCT(-1))	-0.120*	0.021	-5.718	0.000
D(LnCT(-2))	0.038***	0.022	1.757	0.091
D(LnCT(-3))	0.069*	0.020	3.512	0.002
D(LnEGRR)	-0.005	0.004	-1.163	0.256
D(LnEGRR(-1))	-0.010**	0.005	-2.167	0.040
C	12.147*	1.255	9.681	0.000
@TREND	0.020*	0.002	9.740	0.000

$\bar{R}^2 = 0.94$, $F = 38.0744$ ($P = 0.000$), $DW = 1.98$ *: Significant at %1, **: Significant at %5, ***: Significant at %10

The error correction term (EC_{t-1}) in the model was negative and statistically significant at the 1% significance level (coefficient = -0.723, p = 0.000), suggesting that the return to long-term equilibrium will occur after $1/0.723 = 1.38$ years. The immediate detrimental impact of carbon emissions (D(LnCO2)) on economic growth (coefficient = -0.110, p = 0.043) signifies that environmental pollution negatively influences economic growth. The positive and significant coefficients of one-period and two-period lagged carbon emissions (D(LnCO2(-1)) and D(LnCO2(-2))) at 0.456 and 0.140, respectively, indicate the delayed positive effects of carbon emissions. The immediate positive and substantial impact of the ecological footprint (D(LnEFI)) (coefficient = 0.350, p = 0.000) underscores the role of sustainable development in fostering economic growth. The adverse lagged effects of energy consumption (D(LnEC)), with coefficients of -0.264 and -0.428, underscore the significance of enhancing energy efficiency for economic growth. The short-term effects of trade openness (D(LnCT)) and renewable

energy production ($D(\text{LnEGRR})$) are generally insignificant, suggesting that their short-term influence on economic growth is constrained.

The CUSUM and CUSUM2 illustrating the stability and reliability of the estimated coefficients are displayed Figure 2.

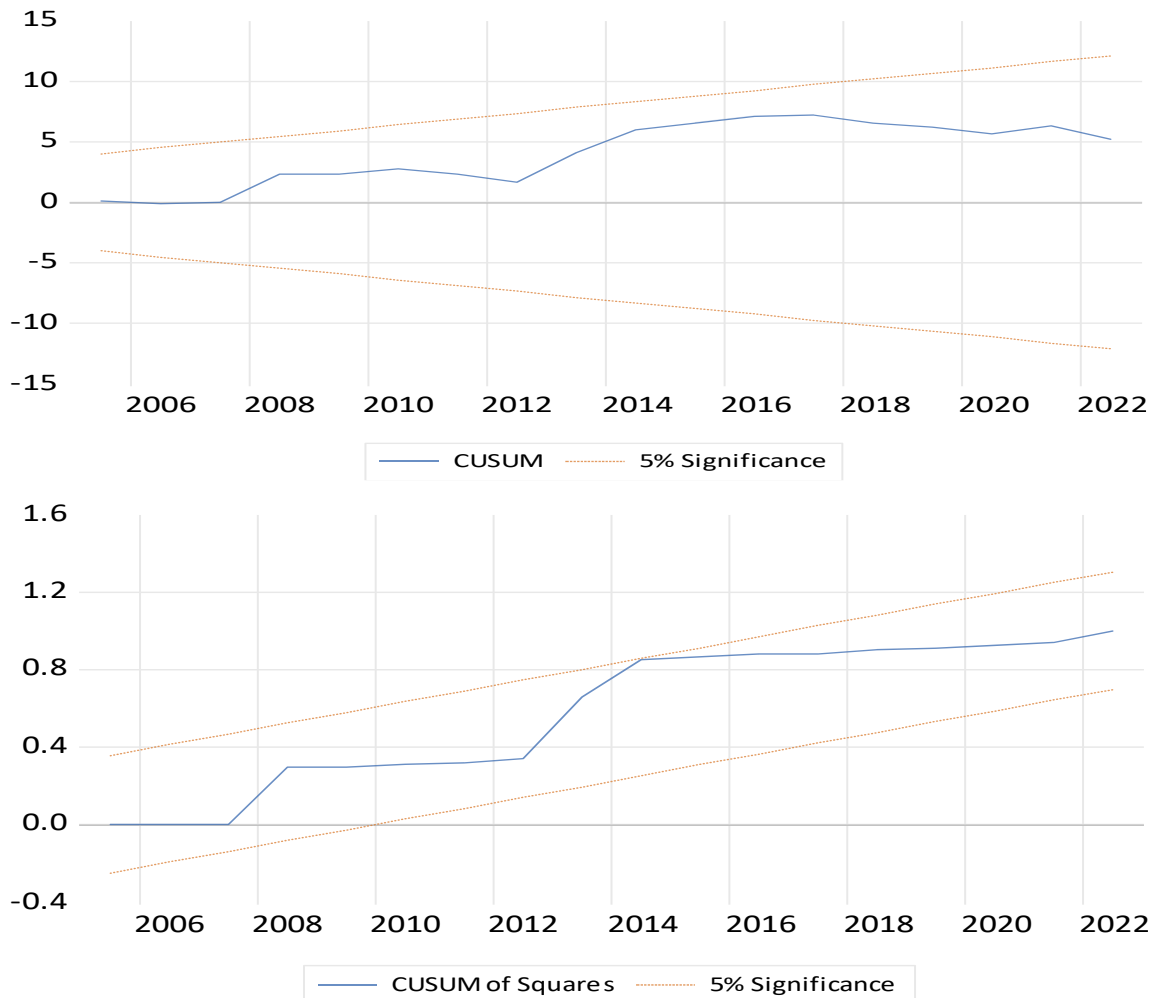

Figure 2. CUSUM and CUSUM2 Graphs

Upon examination of the CUSUM and CUSUM2 graphs, the estimated coefficients consistently fall within the boundaries denoting the 5% significance level. Consequently, the established model demonstrates stability within a 95% confidence interval.

5. Discussion and Conclusion

This research illustrates the fine and meaningful relationship between economic growth, ecological impact, carbon emissions, and trade liberalization in Turkey. It is the findings of the considerable difficulty of reconciling economic progress with environmental sustainability. There is a strong correlation between trade openness and economic growth, but trade can indeed bolster Turkey's economy, provided it is carefully regulated to avoid ecological damage and carbon emissions. The urgent necessity for cleaner, more effective forms of energy is evident by the detrimental effect of carbon emissions on economic development.

The findings of this study underscore the complex relationship between trade liberalization and green economic growth in Turkey. While the positive effects of trade openness on economic development are evident, its environmental implications are more ambiguous. Consistent with prior studies (Alsamara et al., 2019; Aydin & Turan, 2020), this research demonstrates that

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

trade liberalization has facilitated economic growth in Turkey by enhancing access to foreign markets and green technologies. However, as Nathaniel et al. (2021) highlight, the lack of robust environmental regulations has limited the potential of trade liberalization to contribute meaningfully to green economic growth.

Policy recommendations emerging from this analysis emphasize the need for regulatory reforms that align trade policies with environmental objectives. Strategies such as green tariffs, incentives for cleaner production technologies, and participation in international agreements like the Paris Accord can mitigate the adverse ecological impacts of trade liberalization while maximizing its economic benefits. Moreover, encouraging foreign direct investments in renewable energy and eco-friendly industries could further strengthen the nexus between trade openness and sustainable development goals (Chhabra et al., 2022; Wang & Zhang, 2020).

To achieve a sustainable and resilient green economy, Turkey must integrate environmental criteria into trade liberalization policies. By prioritizing green trade strategies, Turkey can reconcile the competing pressures of economic development and environmental sustainability, ensuring that trade openness becomes a driving force for sustainable economic growth.

Results of the study suggest that renewable energy has an important role in promoting economic development. It also matches international initiatives for sustainable development proposing a diversification of energy sources, including more renewables. While ecological footprint enhances the short-term development, the long-term consequences require enhanced environmental management strategies. Policymakers should emphasize policies that are both development-friendly and minimize ecological harm in favor of policies based on renewable energy yet also sustain industrial practices.

More studies in the future may investigate how technological progress and financial growth would help achieve an economy at balance and equilibrium. It would be a holistic strategy by which Turkey can achieve Sustainable Development Goals, economic growth, and environmental sustainability in parallel.

The main contribution of this research lies in its comprehensive knowledge of the relationships among economic development, carbon emissions, ecological impact, and trade liberalization running, respectively, through Turkey. They show trade openness can help promote more economic development, but it can also exacerbate environmental dilemmas and require carefully engineered governmental actions to balance competing pressures. The results of the research suggest that the detrimental impact of carbon emissions on economic development requires their integration into economic planning as sustainable energy solutions and emission reduction methods.

The ability of renewable energy investments to support sustainable growth is underscored by the positive effect renewable energy has on economic growth. The considerable association of the ecological footprint and growth suggests that contemporaneous economic activity corresponds to elevated resource use, which could push the sustainability boundaries should such activity continue. The research confirms that economic development should be achieved through comprehensive policies, which will control environmental deterioration.

The results of this study highlight the need to reconsider policy to promote sustainable economic development through decreased environmental harm in Turkey. First, policy must drive trade liberalization involving environmental criteria to prevent worsening trade that does not incorporate environmental safeguards, which can lead to unregulated resource exploitation or pollution from increasingly free trade. To reconcile trade development with environmental preservation, regulatory frameworks that stimulate cleaner industrial technology and energy-efficient practices are needed.

Rigorous emission control strategies such as carbon taxes or cap and trade systems are needed to address the detrimental effect of carbon emissions on economic development. The helpful impact of renewable energy on economic growth proves its need to advocate for renewable energy. For investment in green energy infrastructure to increase, policies must advance green financing accessibility, assure regulatory consistency, and support investments in renewable energy infrastructure.

Regulating the ecological footprint is critical for long-term sustainability, as the research finds. Stabilizing the ecological footprint is possible if actions are taken to implement comprehensive resource management strategies that include sustainable agriculture, waste reduction, and efficient energy use. Equitable economic growth with alignment to Turkey's sustainable development objectives requires a thorough integration of trade, energy, and environmental policy.

This research reveals the big impact that ecological footprint, carbon emissions, and trade liberalization have on green economic development in Turkey. While trade openness does spur economic progress, trade openness also brings environmental problems, therefore necessitating the practice of sustainable trading. Better energy plans and stricter environmental laws are urgently needed because the destructive effects of carbon emissions on development must be addressed. Any increase in investments in renewable energy is necessary to achieve the sustainable development targets, as the contributions of renewable energy to economic growth are beneficial. To fully replicate the results, it requires systemic policies that can harmonize economic development with environmental protection, leading to a transition towards a green and sustainable, resilient economy.

References

- Ahmed, Z., Ahmad, M., Rjoub, H., Kalugina, O. A. & Hussain, N. (2022). Economic growth, renewable energy consumption, and ecological footprint: Exploring the role of environmental regulations and democracy in sustainable development. *Sustainable Development*, 30(4), 595–605. <https://doi.org/10.1002/sd.2251>
- Akoglu, H. (2018). User's guide to correlation coefficients. *Turkish Journal of Emergency Medicine*, 18(3), 91–93. <https://doi.org/10.1016/j.tjem.2018.08.001>
- Alsamara, M., Mrabet, Z., Barkat, K., & Elafif, M. (2019). The impacts of trade and financial developments on economic growth in Turkey: ARDL approach with structural break. *Emerging Markets Finance and Trade*, 55(8), 1671–1680. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2018.1521800>
- Anser, M. K., Usman, M., Godil, D. I., Shabbir, M. S., Sharif, A., Tabash, M. I. & Lopez, L. B. (2021). Does globalization affect the green economy and environment? The relationship between energy consumption, carbon dioxide emissions, and economic growth. *Environmental Science and Pollution Research International*, 28(37), 51105–51118. <https://doi.org/10.1007/S11356-021-14243-4>
- Aşıcı, A. A. II. (2015). On the sustainability of the economic growth path of Turkey: 1995–2009. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 52, 1731–1741. <https://doi.org/10.1016/J.RSER.2015.07.192>
- Aslan, A., Altinoz, B. & Özsolak, B. (2021). The nexus between economic growth, tourism development, energy consumption, and CO2 emissions in Mediterranean countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(3), 3243–3252. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-10667-6>

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

- Aydin, M. & Turan, Y. E. (2020). The influence of financial openness, trade openness, and energy intensity on ecological footprint: revisiting the environmental Kuznets curve hypothesis for BRICS countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 27(34), 43233–43245. <https://doi.org/10.1007/S11356-020-10238-9/FIGURES/4>
- Bastianoni, S., Niccolucci, V., Neri, E., Cranston, G., Galli, A. & Wackernagel, M. (2020). Sustainable Development: Ecological Footprint in Accounting. *Managing Human and Social Systems*, 301–320. <https://doi.org/10.1201/9781003053514-31>
- Belmonte-Ureña, L. J., Plaza-Úbeda, J. A., Vazquez-Brust, D. & Yakovleva, N. (2021). Circular economy, degrowth and green growth as pathways for research on sustainable development goals: A global analysis and future agenda. *Ecological Economics*, 185(1), 1–50. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2021.107050>
- Bi, K., Yang, M., Zhou, X., Zahid, L., Zhu, Y. & Sun, Z. (2020). Reducing carbon emissions from collaborative distribution: a case study of urban express in China. *Environmental Science and Pollution Research*, 27(14), 16215–16230. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-08143-2>
- Büyüksarıkulak, A. M., Suluk, S. & Büber, M. (2023). An assessment on the trend of the ecological footprint and the components of ecological footprint in BRICS-T countries. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(4), 950–969. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.1256846>
- Chhabra, M., Giri, A. K. & Kumar, A. (2022). Do technological innovations and trade openness reduce CO₂ emissions? Evidence from selected middle-income countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(43), 65723–65738.
- Erat, S. & Telli, A. (2020). Within the global circular economy: A special case of Turkey towards energy transition. *MRS Energy and Sustainability*, 7(1), 1–10.
- Fang, W., Liu, Z. & Surya Putra, A. R. (2022). Role of research and development in green economic growth through renewable energy development: Empirical evidence from South Asia. *Renewable Energy*, 194, 1142–1152. <https://doi.org/10.1016/J.RENENE.2022.04.125>
- Göksu, S., & Balkı, A. (2023). *Ardl ve Nardl Eşbütünleşme Analizleri: Adım Adım Eviews Uygulamaları*. In Serüven Yayınevi (Vol. 01).
- Grewal, R., Cote, J. A. & Baumgartner, H. (2004). Multicollinearity and measurement error in structural equation models: Implications for theory testing. *Marketing Science*, 23(4). <https://doi.org/10.1287/MKSC.1040.0070>
- Kumar, S., Chatterjee, U. & David Raj, A. (2022). Ecological Footprints in Changing Climate: An Overview. *Springer Climate*, 3–30. https://doi.org/10.1007/978-3-031-15501-7_1
- Lenaerts, K., Tagliapietra, S. & Wolff, G. B. (2022). The global quest for green growth: An economic policy perspective. *Sustainability (Switzerland)*, 14(9). <https://doi.org/10.3390/su14095555>
- Letcher, T. M. (2020). Introduction with a focus on atmospheric carbon dioxide and climate change. *Future energy: Improved, sustainable and clean options for our planet*, 3–17. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102886-5.00001-3>
- Magazzino, C., Toma, P., Fusco, G., Valente, D. & Petrosillo, I. (2022). Renewable energy consumption, environmental degradation and economic growth: the greener the richer? *Ecological Indicators*, 139, 108912. <https://doi.org/10.1016/J.ECOLIND.2022.108912>

- Martins, T., Barreto, A. C., Souza, F. M. & Souza, A. M. (2021). Fossil fuels consumption and carbon dioxide emissions in G7 countries: Empirical evidence from ARDL bounds testing approach. *Environmental Pollution*, 291, 118093. <https://doi.org/10.1016/J.ENVPOL.2021.118093>
- Matušík, J. & Kočí, V. (2021). What is a footprint? A conceptual analysis of environmental footprint indicators. *Journal of Cleaner Production*, 285, 124833. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2020.124833>
- Mentes, M. (2023). Sustainable development economy and the development of green economy in the European Union. *Energy, Sustainability and Society*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/s13705-023-00410-7>
- Meraj, G., Singh, S. K., Kanga, S. & Islam, M. N. (2022). Modeling on comparison of ecosystem services concepts, tools, methods and their ecological-economic implications: A review. *Modeling Earth Systems and Environment*, 8(1), 15-34.
- Mert, M. & Çağlar, A. E. (2019). *Eviews ve Gauss Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*. Detay Yayıncılık.
- Mohsin, M., Taghizadeh-Hesary, F., Iqbal, N. & Saydaliev, H. B. (2022). The role of technological progress and renewable energy deployment in green economic growth. *Renewable Energy*, 190, 777-787. <https://doi.org/10.1016/J.RENENE.2022.03.076>
- Narayan, P. K., & Smyth, R. (2005). Trade Liberalization and Economic Growth in Fiji. An Empirical Assessment Using the ARDL Approach. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 10(1), 96-115. <https://doi.org/10.1080/1354786042000309099>
- Nathaniel, S. P., Murshed, M., & Bassim, M. (2021). The nexus between economic growth, energy use, international trade and ecological footprints: the role of environmental regulations in N11 countries. *Energy, Ecology and Environment*, 6(6), 496-512.
- Öcal, O., Altınöz, B. & Aslan, A. (2020). Ekonomik büyüme ve enerji tüketiminin ekolojik ayak izi ve karbon emisyonları üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 667-681. <https://doi.org/10.30784/epfad.773461>
- Onofrei, M., Vatamanu, A. F. & Cigu, E. (2022). The relationship between economic growth and CO2 emissions in EU countries: A cointegration analysis. *Frontiers in Environmental Science*, 10(July), 1–11. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.934885>
- Orhangazi, Ö. & Yeldan, A. E. (2021). The Re-making of the Turkish Crisis. *Development and Change*, 52(3), 460-503. <https://doi.org/10.1111/dech.12644>
- Özer, M., Canbay, Ş. & Kırca, M. (2021). The impact of container transport on economic growth in Turkey: An ARDL bounds testing approach. *Research in Transportation Economics*, 88, 101002. <https://doi.org/10.1016/J.RETREC.2020.101002>
- Paraschiv, S., & Paraschiv, L. S. (2020). Trends of carbon dioxide (CO2) emissions from fossil fuels combustion (coal, gas and oil) in the EU member states from 1960 to 2018. *Energy Reports*, 6, 237-242. <https://doi.org/10.1016/J.EGYR.2020.11.116>
- Raghutla, C. (2020). The effect of trade openness on economic growth: Some empirical evidence from emerging market economies. *Journal of Public Affairs*, 20(3). <https://doi.org/10.1002/pa.2081>
- Sarkodie, S. A. (2021). Environmental performance, biocapacity, carbon & ecological footprint of nations: Drivers, trends and mitigation options. *Science of The Total Environment*, 751, 141912. <https://doi.org/10.1016/J.SCITOTENV.2020.141912>

Effects of Ecological Footprint, Carbon Emissions and Trade Liberalization on Green Economic Growth in Turkey: An ARDL Approach

- Satrovic, E., Cetindas, A., Akben, I. & Damrah, S. (2024). Do natural resource dependence, economic growth and transport energy consumption accelerate ecological footprint in the most innovative countries? The moderating role of technological innovation. *Gondwana Research*, 127, 116-130. <https://doi.org/10.1016/J.GR.2023.04.008>
- Sharma, R., Shahbaz, M., Kautish, P. & Vo, X. V. (2022). Diversified imports as catalysts for ecological footprint: examining the BRICS experience. *Environment, Development and Sustainability*, 25(4), 3153-3181. <https://doi.org/10.1007/S10668-022-02177-X>
- Świąder, M., Lin, D., Szwerański, S., Kazak, J. K., Iha, K., van Hoof, J., Belčáková, I. & Altiok, S. (2020). The application of ecological footprint and biocapacity for environmental carrying capacity assessment: A new approach for European cities. *Environmental Science & Policy*, 105, 56-74. <https://doi.org/10.1016/J.ENVSCI.2019.12.010>
- Tachie, A. K., Xingle, L., Dauda, L., Mensah, C. N., Appiah-Twum, F. & Adjei Mensah, I. (2020). The influence of trade openness on environmental pollution in EU-18 countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 27(28), 35535-35555. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-09718-9>
- Telatar, O. M. & Birinci, N. (2022). The effects of environmental tax on Ecological Footprint and Carbon dioxide emissions: a nonlinear cointegration analysis on Turkey. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(29), 44335-44347. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-18740-y>
- UNDP. *Turkey's Sustainable Development Report Claiming the Future 2012* | United Nations Development Programme. Retrieved April 29, 2024, from <https://www.undp.org/turkiye/publications/turkeys-sustainable-development-report-claiming-future-2012>
- Usman, M., Kousar, R., Yaseen, M. R. & Makhdam, M. S. A. (2020). An empirical nexus between economic growth, energy utilization, trade policy, and ecological footprint: a continent-wise comparison in upper-middle-income countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 27(31), 38995-39018. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-09772-3>
- Wang, Q. & Zhang, F. (2020). The effects of trade openness on decoupling carbon emissions from economic growth - Evidence from 182 countries. *Journal of Cleaner Production*, 279, 123838. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2020.123838>
- Wang, W., Rehman, M. A. & Fahad, S. (2022). The dynamic influence of renewable energy, trade openness, and industrialization on the sustainable environment in G-7 economies. *Renewable Energy*, 198, 484-491. <https://doi.org/10.1016/J.RENENE.2022.08.067>
- Yang, Y. & Meng, G. (2020). The evolution and research framework of carbon footprint: Based on the perspective of knowledge mapping. *Ecological Indicators*, 112(November). <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2020.106125>
- Zhang, H., Shao, Y., Han, X. & Chang, H. L. (2022). A road towards ecological development in China: The nexus between green investment, natural resources, green technology innovation, and economic growth. *Resources Policy*, 77, 102746. <https://doi.org/10.1016/J.RESOURPOL.2022.102746>

Disclosure Statements

1. The author of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics.
2. This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program.

ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY
(e-ISSN: 2979-9937)

Yıl/Year: 2024
Cilt/Volume: 3
Sayı/Issue: 2

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri

Türkiye-EU Relations During the AK Party Era from the Perspective of Normativism

Yüksek Lisans Öğrencisi Necmeddin YÜŞEN¹

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>Anahtar Kelimeler: Türkiye, Avrupa Birliği, AK Parti, Normativizm, Reform</p> <p>Makale Kategorisi: Derleme Makalesi</p> <p>Gönderilme Tarihi: 05.12.2024</p> <p>Revizyon Tarihi: 18.12.2024</p> <p>Kabul Tarihi: 24.12.2024</p>	<p>Bu makale, normativizm perspektifinden AK Parti dönemi Türkiye-AB ilişkilerini değerlendirmektedir. Normativizm, uluslararası ilişkilerde normların, değerlerin ve etik ilkelerin önemine vurgu yapmaktadır. AK Parti dönemi, Türkiye'nin AB üyeliği hedefinde önemli reformların yapıldığı fakat aynı zamanda iç ve dış dinamikler nedeniyle zorlukların da yaşandığı bir dönemdir. AK Parti'nin demokratikleşme, insan hakları ve hukuk devleti alanında AB normlarına uyum sağlama çabaları, özellikle 2000'li yılların başında ilişkileri olumlu yönde ilerletmiştir. Öte yandan iç politikadaki bazı gelişmeler ve AB'nin, Türkiye'nin üyelik sürecinde sergilediği çifte standart barındıran tutum, ilişkilerde gerilemelere yol açmıştır. Makale, Türkiye-AB ilişkilerinin sadece stratejik çıkarlar üzerinden değil, normatif değerler çerçevesinde de şekillendiğini ortaya koymakta ve bu ilişkilerin normatif değerler ile pragmatik çıkarlar arasında dengelenmeye çalışıldığını vurgulamaktadır.</p>
ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>Keywords: European Union, AK Party, Normativism, Reform</p> <p>Article Classification: Review Article</p> <p>Date Received: 05.12.2024</p> <p>Date Revised: 18.12.2024</p> <p>Date Accepted: 24.12.2024</p>	<p>This article evaluates Türkiye-EU relations during the AK Party era from a normative perspective. Normativism emphasizes the significance of norms, values, and ethical principles in international relations. The AK Party period witnessed substantial reforms aimed at achieving Türkiye's EU membership, but it also faced challenges due to internal and external dynamics. In the early 2000s, the AK Party's efforts to align with EU norms in areas such as democratization, human rights, and the rule of law positively advanced relations. However, certain domestic political developments and the EU's approach, often perceived as involving double standards, led to setbacks in the relationship. The article highlights that Türkiye-EU relations are shaped not only by strategic interests but also by normative values, emphasizing the delicate balance between pragmatic interests and normative commitments.</p>

¹ Bursa Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Bursa, n.yusen7@hotmail.com, ORCID ID: 0009-0009-6613-4937

Atf için (Cite as): Yüsen, N. (2024). Normativizm perspektifinden AK Parti dönemi Türkiye-AB ilişkileri. *Uluslararası Akademi Dergisi*, 3(2), 62-76.

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri

1. Giriş

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkiler, tarihsel süreçte köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Türkiye'nin 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) ortaklık başvurusuyla başlayan ve 1963 Ankara Anlaşması ile kurumsallaşan bu süreç, zamanla inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Türkiye-AB ilişkilerinin dinamikleri, yalnızca ekonomik ve siyasi unsurlarla değil, aynı zamanda normatif değerler ve ortak normlar çerçevesinde de şekillenmiştir. Bu bağlamda, ilişkilerin tarihsel gelişimi, Türkiye'nin Batı dünyasına entegrasyon çabalarının ötesinde, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel normların benimsenmesi süreciyle de ilişkilidir (Uğur, 2007).

2002'de AK Parti'nin Türkiye'de iktidara gelmesi, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir başlangıç olarak nitelendirilmektedir. Nitekim AK Parti iktidarının ilk yıllarında, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde önemli adımlar atılmış, reform süreçleri hızlanmış ve ilişkilerde olumlu bir hava yakalanmıştır (Öniş & Kutlay, 2017). 2005 yılında tam üyelik müzakerelerinin başlaması, bu dönemin en önemli başarılarından biri olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, ilerleyen süreçte çeşitli iç ve dış dinamikler nedeniyle ilişkilerde gerilim ve durağanlık dönemleri yaşanmıştır. AK Parti'nin dış politika vizyonu ve AB ile ilişkilerde izlediği stratejiler, bu dönemin belirleyici unsurları arasında yer almıştır (Bölükbaşı, 2012).

Makalenin teorik çerçevesini oluşturan normativizm, uluslararası ilişkilerde normlar ve değerlerin rolünü ön plana çıkararak, devletlerin davranışlarını bu perspektiften analiz etmeyi amaçlayan bir yaklaşım sunmaktadır (Bakan, 2008). Bu çalışmada, AK Parti dönemi Türkiye-AB ilişkileri normativizm perspektifinden ele alınarak, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde gerçekleştirdiği reformların yalnızca çıkar odaklı bir stratejiden ibaret olmadığı, aynı zamanda normatif bir bağlılık ve kimlik arayışıyla da şekillendiği savunulmaktadır. AK Parti döneminde hayata geçirilen AB eksenli reformlar, normatif değerlerin iç ve dış politikadaki etkisini anlamak açısından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Bu bağlamda, makale, Türkiye-AB ilişkilerinin tarihsel arka planı ve AK Parti'nin bu ilişkideki yeni bir başlangıç niteliğindeki politikalarını normativizm çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Makalede, nitel araştırma yöntemine dayanarak, normatif değerlerin Türkiye-AB ilişkilerindeki rolünü analiz etmek amacıyla belge tarama tekniği kullanılacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde benimsediği politikaların, reform girişimlerinin ve kurumsal düzenlemelerin ardındaki normatif motivasyonlar ele alınacaktır. Analiz kapsamında, özellikle Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde yayımlanan resmi raporlar, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan ilerleme raporları, Türkiye'nin reform ajandasını şekillendiren belgeler ve döneme ait akademik çalışmalar karşılaştırmalı bir analizle değerlendirilecektir.

Makale yedi ana başlıktan oluşmaktadır. Giriş bölümünde, makalenin çerçevesi oluşturulmuş ve araştırmanın temel amacı aktarılmıştır. İkinci bölümde kuramsal çerçeveyi güçlendirmek adına normativizm teorisine dair genel bilgiler üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde Türkiye-AB ilişkilerinin tarihsel arka planı ele alınacak ve AK Parti döneminin neden yeni bir başlangıç niteliği taşıdığı üzerinde durulacaktır. Dördüncü bölümde AK Parti'nin iktidara gelmesiyle ivme kazanan ilişkiler, üyelik müzakereleri, reform süreçleri ve uyum çabaları detaylandırılacaktır. Beşinci bölümde ise 2007'de AB'nin Türkiye'ye yönelik çifte standart barındıran uygulamaları ve buna bağlı olarak AK Parti'nin dış politika vizyonunda değişikliğe gitmesiyle bozulmaya başlayan ilişkiler irdelenecektir. Altıncı bölümde Türkiye-AB ilişkilerinde yeni dönem arayışları, normatif değerler ve stratejik çıkarlar arasındaki denge arayışlarının üzerinde durulacak ve sonuç kısmında da Türkiye-AB ilişkileri bir bütün halinde değerlendirilecektir.

2. Normativizm Teorisine Genel Bakış

Normativizmin tarihsel gelişiminde, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ahlak ve hukukun uluslararası ilişkilerdeki rolüne dair tartışmalar önemli bir yer tutmuştur. Esasen Platon ve Aristoteles'ten başlayarak Aquinalı Thomas ve Augustinus'a, Hobbes, Locke ve Rousseau'dan Burke ve Mill'e uzanan düşünürlerin eserlerinde normatif teorinin kökenlerini görmek mümkündür (Öztürk, 2002). Öte yandan bu teori, Immanuel Kant'ın "Ebedi Barış" (Perpetual Peace) eserindeki fikirlerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Kant, uluslararası sistemde barışın mümkün olduğunu ve bunun normatif ilkelere bağlı bir hukuk düzeniyle gerçekleştirilebileceğini öne sürerek normativizme felsefi bir temel kazandırmıştır (Cesim, 2019). Ayrıca Grotius'un doğal hukuk teorisi, modern normativist düşüncenin öncüsü olarak kabul edilmektedir (Yeşilçayır, 2020).

Normativizm, uluslararası ilişkilerde değerler, ahlak ve normların merkezi rolünü vurgulayan bir teorik yaklaşımdır. Bu yaklaşım, uluslararası ilişkiler disiplininde, devletlerin ve diğer uluslararası aktörlerin yalnızca güç ve çıkarlar doğrultusunda değil, aynı zamanda etik, adalet ve hukuka dayalı normatif ilkelerle hareket etmesi gerektiğini savunmaktadır (Brown, 1992). Bu teori, özellikle realist ve neoliberal yaklaşımların materyalist ve güç odaklı bakış açılarına alternatif bir düşünsel alan sunmaktadır. Normativist düşünürler, uluslararası sistemin sadece anarşik bir yapı olmadığını, aynı zamanda normatif düzeni şekillendiren kurallar, etik değerler ve hukuki çerçevelerle de işlediğini vurgulamaktadır (Frost, 1994).

3. Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

1830'lardan bu yana siyasi elitin topluma sunduğu (dayattığı) reformlar, daima çağdaşlaşma kavramı üzerinden gerçekleşmiş ve bu doğrultuda Osmanlı'nın Batılılaşma sürecine hizmet etmiştir (Uğur, 2007). Nitekim, Kurtuluş Savaşı yıllarında takınılan anti-empyralist tavra karşın, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'deki siyasi elit de çağdaşlaşma ve batılılaşma kavramlarını eş anlamlı kullanmış ve bu kapsamda; medeni hukuk, Latin alfabesi, Cumhuriyetçi anayasa gibi batı standartlarını pek çok alanda hayata geçirmiştir (Shaw, 1976; Mardin, 1983; Lewis, 1988).

1923'teki kuruluşundan itibaren ekonomi, güvenlik ve diğer pek çok alana yansıyan "Batılılaşma" süreci zamanla Türkiye'nin dış politikasına etki etmiş ve bu eğilim, Türkiye'yi Batı kökenli uluslararası örgütlere katılım noktasında da teşvik etmiştir. Bu bağlamda Türkiye, önce 1952 yılında Batı ittifakının askeri örgütlenmesi olan NATO'ya girmiş (Yüşen, 2023) ve sonrasında 1958 yılında kurulan AET'ye, 1959 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuştur (Esmer & Sander, 1982).

3.1. Ankara Anlaşması ve ortaklık süreci

Türkiye-AB ilişkilerinin temelleri, 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile atılmıştır. AET ile Türkiye arasında bir ortaklık kurulmasını öngören bu anlaşma, Türkiye'nin Avrupa ile ekonomik ve siyasi entegrasyon çabalarının başlangıcını temsil etmektedir (Reçber, 2004).

Ankara Anlaşması, gümrük birliği hedefi doğrultusunda bir geçiş süreci öngörmüş ve bu süreç boyunca tarafların karşılıklı yükümlülüklerini belirlemiştir. Anlaşmanın uzun vadeli amacı, Türkiye'nin AET üyeliğine hazırlanması olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin ekonomik yapısının geliştirilmesi ve Topluluk standartlarına uyum sağlaması için bir yol haritası oluşturulmuştur. Ancak, Türkiye'nin iç siyasi istikrarsızlıkları, ekonomik sorunlar ve AET'nin genişleme öncelikleri, bu sürecin beklendiği gibi ilerlemesini zorlaştırmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri

3.2. 1999 Helsinki Zirvesi ve adaylık statüsü

Türkiye'nin AB adaylık statüsüne resmen kavuştuğu 1999 Helsinki Zirvesi, ilişkilerde dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu zirvede, Türkiye'nin adaylık statüsü resmileşmiş ve üyelik süreci için somut bir çerçeve çizilmiştir. Adaylık statüsü, Türkiye açısından AB normlarına uyum sağlama ve reform süreçlerini hızlandırma noktasında önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur (Reçber, 2004). Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin üyelik müzakerelerine başlayabilmesi için Kopenhag Kriterleri'ni karşılama şartı getirilmiştir (Cicioğlu & Yetim, 2018). Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve piyasa ekonomisinin işlerliği gibi kriterlere uyum sağlanması, Türkiye'nin AB yolculuğunun önündeki en büyük zorluklar arasında yer almıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin AB'ye olan taahhütlerini yerine getirebilmesi için kapsamlı reform paketleri hazırlanmaya başlanmıştır (Koç, 2001).

3.3. 2002 öncesi reform süreci

Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine yönelik reform çabaları, 1999 Helsinki Zirvesi'nin ardından ivme kazanmıştır. Bu dönemde Türkiye, demokratikleşme, insan hakları, azınlık hakları ve yargı reformu gibi alanlarda önemli adımlar atmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

2001 yılında kabul edilen anayasa değişiklikleri, AB normlarına uyum sağlama açısından kritik bir rol oynamıştır. Bu reformlar arasında işkencenin önlenmesi, ifade özgürlüğünün genişletilmesi ve sivil-asker ilişkilerinin demokratik bir zemine oturtulması gibi düzenlemeler yer almıştır. Ayrıca, ekonomi alanında gerçekleştirilen yapısal reformlarla Türkiye, piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi ve makroekonomik istikrarın sağlanması yönünde önemli mesafeler kat etmiştir (Erden, 2012). Öte yandan, bu reform süreci hem iç siyasi dinamikler hem de AB'nin Türkiye'ye yönelik tutumundaki belirsizlikler nedeniyle zaman zaman sekteye uğramıştır (Uysal, 2001).

Türkiye, ekonomik ve stratejik açıdan Avrupa'ya önemli katkılar sunma potansiyeline sahip bir ülke olmasına rağmen, AB tarafındaki kültürel önyargılar ve yükselen popülist akımlar, ilişkilerin başladığı ilk yıllarda Türkiye'nin hak ettiği önemi görmesini engellemiştir. 2002 öncesi dönemde Türkiye'nin iç siyasetinde yaşanan istikrarsızlık ortamı da ülkenin, AB tarafından belirlenen koşulları yerine getirme kapasitesini sınırlayan önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Nitekim Türkiye'deki bu istikrarsızlık ve belirsizlik, reform sürecinde yaşanan zorlukları derinleştirirken, AB ile ilişkilerdeki ilerlemeyi de olumsuz yönde etkilemiştir.

4. AK Parti İktidarı ve Türkiye'de Reform Süreci

2002 yılında büyük bir seçim başarısıyla Türkiye'de iktidara gelen AK Parti, iç siyasetteki proaktif tavrını dış politikada da sürdürmüş ve bu noktada AB üyeliğine özel bir önem atfetmiştir (Bölükbaşı, 2012). Bu bağlamda AK Parti iktidarı, AB'ye tam üyeliği stratejik bir hedef olarak görmüş ve bu yolda sağlanması gereken şartların başında gelen Kopenhag Kriterlerini de içselleştirerek; Ankara kriterleri olarak gördüğünü belirtmiştir (Cicioğlu & Yetim, 2018).

Kopenhag Kriterleri, Haziran 1993'te yapılan Kopenhag Zirvesi'nde kabul edilen ve aday ülkelerin AB ile tam üyelik müzakerelerine başlayabilmek adına karşılması gereken "siyasi, ekonomik ve topluluk müktesebatının kabulü" başlıkları altında 3 grup kriteri ifade eden normatif değerleri ifade etmektedir. Bu kriterler arasında bulunan ve "demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık hakları" gibi alt başlıkları bulunan siyasi kriterlerin sağlanması, üyelik müzakerelerinin başlamasının ön koşulu olarak belirlenmiştir (Roy, 2006).

AK Parti yönetimi bu bağlamda, bir önceki koalisyon iktidarının AB'ye uyum sağlamak amacıyla başlatmış olduğu reformlara yenilerini ekleyerek toplamda 17 reform paketini hayata

geçirmiştir (Bilgin, 2008). Bu dönemde AB ile ilişkiler, Türk dış politikasının en önemli gündem maddelerinden biri olmuş, reform süreçleri hızlandırılmış ve demokratikleşme adımları atılmıştır. Özellikle Kopenhag Kriterleri'ne uyum çerçevesinde gerçekleştirilen reformlar, AK Parti yönetimindeki Türkiye'nin AB üyelik sürecindeki kararlılığını ve istekliliğini ortaya koymuştur (Duran, 2010). Bunun yanı sıra, AK Parti hükümeti döneminde ekonomik istikrarın sağlanması ve insan hakları konusunda yapılan iyileştirmeler de AB ile müzakerelerin önünü açan önemli faktörler arasında yer almıştır (Cicioğlu & Yetim, 2018).

4.1. Türkiye-AB 3 Ekim 2005 müzakere süreci

3 Ekim 2005 tarihi, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerine resmen başlaması açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Bu gelişme, Türkiye-AB ilişkilerinde uzun yıllara yayılan çabaların somut bir sonucu olarak değerlendirilmiş ve Türk dış politikası açısından tarihi bir an olarak kayıtlara geçmiştir.

Nitekim, Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki bu ilerleme, 17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Konseyi Zirvesi'nde alınan kararların bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu zirvede, Türkiye'nin reform sürecindeki ilerlemeleri göz önünde bulundurularak müzakerelerin başlatılmasına onay verilmiştir. Bu bağlamda, müzakerelerin açılabilmesi, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yeterli düzeyde yerine getirmiş olmasına dayanmaktadır (Roy, 2006).

Müzakerelerin başlangıcının hemen öncesinde, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti grup toplantısında yaptığı konuşmada, AB ile ilişkileri ve müzakere sürecini Devlet Bakanı Ali Babacan'ın Baş Müzakereci sıfatıyla yürüteceğini açıklamıştır (BBC Türkçe, 2005).

Müzakere sürecinin başlamasıyla birlikte Türkiye, AB'nin belirlediği 35 fasıl üzerinde çalışmalar yapmayı taahhüt etmiştir. Bu fasıllar; demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, ekonomi ve kamu yönetimi gibi alanları kapsayan detaylı düzenlemelerden oluşmaktadır. Nitekim sürecin başarılı bir şekilde ilerlemesi için AB tarafı, Türkiye'den, AB müktesebatına uyum sağlamak adına kapsamlı reformlar gerçekleştirmesini beklemiştir (Günoğur, 2008).

4.1.1. Reform süreci ve uyum çabaları

Türkiye, AB ile müzakereler ve uyum süreci kapsamında kapsamlı reformlar gerçekleştirmiştir. Bu dönemde özellikle demokratikleşme, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında reformlara ağırlık verilmiştir. Adalet sisteminin etkinliğini artırmak amacıyla yapılan düzenlemeler arasında Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yenilenmesi öne çıkmıştır. Ayrıca, ifade ve basın özgürlüğünün geliştirilmesi için yasalar gözden geçirilmiş, özellikle işkence ve kötü muamelenin önlenmesi amacıyla uluslararası standartlara uygun tedbirler alınmıştır. Yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve sivil toplumun güçlendirilmesi gibi adımlar, demokratikleşme sürecinin önemli bir parçası olmuştur (AB Başkanlığı).

Ekonomik reformlarda ise AB müktesebatına uyum sağlamak için tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde düzenlemelere gidilmiştir. Özellikle Gümrük Birliği anlaşmasının gerekliliklerini karşılamaya yönelik reformlarla dış ticaretin serbestleşmesi sağlanmıştır. Sosyal politikalar alanında, kadın haklarının güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi için önemli adımlar atılmıştır. Çevre mevzuatında AB standartlarına uyum için kapsamlı düzenlemeler yapılmış, sürdürülebilir kalkınma politikaları öncelik kazanmıştır (AB Başkanlığı).

4.1.2. Ekonomik uyum ve gümrük birliği ilişkisi

2005 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile tam üyelik müzakerelerine başlaması, ekonomik uyum sürecine yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu süreçte Gümrük Birliği, Türkiye'nin

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri

AB ile ekonomik entegrasyonunu derinleştiren önemli bir araç olarak kalmıştır. Türkiye, sanayi ve işlenmiş tarım ürünleri ticaretinde AB ile gümrük vergisi olmaksızın ticaret yapmayı sürdürmüş, bu da AB'nin Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olmasını sağlamıştır. Gümrük Birliği, Türkiye'nin ticaret hacmini artırmış, özellikle ihracat yapan sektörlerin AB teknik standartlarına ve rekabet kurallarına uyumunu zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, ekonomik uyum sürecinde Türkiye, ürün güvenliği, çevre standartları ve tüketici hakları gibi alanlarda AB müktesebatına uyum çalışmalarını hızlandırmıştır (T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2007).

Öte yandan, 2005 sonrasında Gümrük Birliği'nin bazı yapısal sorunları da daha belirgin hale gelmiştir. Türkiye, AB'nin taraf olduğu serbest ticaret anlaşmalarından otomatik olarak yararlanamazken, üçüncü ülkeler Türkiye'ye karşı gümrük vergisi uygulamaya devam edebilmiştir. Bu asimetrik durum, Türkiye'nin ekonomik uyum sürecinde rekabet gücünü zaman zaman olumsuz etkilemiştir (Günoğur, 2008).

Gümrük Birliği'nin tarım, hizmetler ve kamu alımları gibi alanları kapsamaması, ekonomik entegrasyonu sınırlamıştır. Bu nedenlerle, Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği'nin güncellenmesi gerektiğine dair görüşmeler başlamış, ancak bu süreç siyasi nedenlerle beklenen ilerlemeyi kaydedememiştir. 2005 sonrası dönemde, Gümrük Birliği hem Türkiye'nin AB ile ekonomik bağlarını güçlendiren bir mekanizma hem de uyum sürecinde reformların hızını etkileyen bir zemin olmuştur (T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2007).

4.2. Kopenhag Kriterleri çerçevesinde reformların değerlendirilmesi: AB'nin çifte standardı

2002-2007 dönemi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik hedefi doğrultusunda Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmek için yoğun bir reform sürecine girdiği bir dönem olmuştur. Bu süreçte özellikle ifade özgürlüğü, azınlık hakları ve yargı bağımsızlığı gibi temel alanlarda önemli ilerlemeler kaydedilmiş, ancak reformların uygulanmasında bazı eksiklikler ve gecikmeler yaşanmıştır (Oran & diğerleri, 2014). Türkiye, reform çabalarıyla AB üyeliği konusundaki kararlılığını ortaya koyarken, Avrupa Birliği'nin yaklaşımı, bu çabaların sürdürülebilirliği ve somut sonuçlar doğurması açısından daha fazla adım atılması gerektiği yönünde olmuştur. Ancak bu süreçte, AB'nin Türkiye'ye yönelik tutumu, sık sık çifte standart eleştirilerine neden olmuştur (Kılıç, 2014).

Özellikle, AB'nin bazı üye ülkelerdeki demokratik standartlardaki gerilemelere karşı daha ılımlı bir tavır sergilerken, Türkiye'ye yönelik değerlendirmelerde daha sert ve seçici bir yaklaşım benimsemesi dikkat çekmiştir. Örneğin, Türkiye'nin reform süreçlerindeki eksiklikleri sıkça vurgulanırken, aynı dönemde Doğu Avrupa'dan katılan bazı ülkelerin yetersizlikleri görmezden gelinmiş veya esnek kriterlerle kabul edilmiştir (Demir, 2009). Bunun yanında, Türkiye'nin stratejik konumu, kültürel farklılıkları ve büyük nüfusu, AB içerisinde Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkışlarda sıkça dile getirilmiş ve reformların teknik boyutunun ötesinde siyasi kaygıların da etkili olduğunu göstermiştir (Birekul, 2009).

Bu çifte standart algısı, AB-Türkiye ilişkilerinde güven bunalımını derinleştirmiştir. Reform sürecine yönelik AB'den gelen olumlu geri bildirimlere rağmen, Türkiye'de AB'nin samimiyetine yönelik şüpheler artmış, bu durum da reformların uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir. Neticede, Türkiye'nin reform çabaları AB nezdinde takdir edilse de karşılıklı güvenin inşa edilmesi için AB'nin tutarlı bir yaklaşım sergilemesi gerektiği görüşü ön plana çıkmıştır. Bu durum, Türkiye-AB ilişkilerinde tarihsel bir sorun olan asimetrik yaklaşımın devam ettiğini göstermektedir (Birekul, 2009).

Sonuç olarak, AK Parti'nin Türkiye'de iktidara gelmesiyle başlayan reform odaklı olumlu süreç, özellikle 2000'li yılların başında Avrupa Birliği üyelik perspektifi açısından kayda değer bir ivme kazanmıştır. Öte yandan zaman içinde taraflar arasındaki yapısal uyumsuzluklar ve

AB'nin Türkiye'ye yönelik haksız dayatmalarının kabul edilemez bir hal alması, reform sürecinin yavaşlamasına ve Türkiye'nin üyelik hedefini giderek sorgulamasına neden olmuştur. Nitekim Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik sergilediği çelişkili ve tutarsız tutum, bu sürecin temel çıkmazlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye-AB ilişkilerinin sürdürülebilir bir zeminde ilerleyebilmesi için daha dengeli, tutarlı ve şeffaf bir diyalog mekanizmasına duyulan ihtiyaç, bu dönemde daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır.

5. Türkiye-AB İlişkilerinde Yaşanan Zorluklar ve Üyeliği Engelleyen Nedenler

2007-2012 yılları, Türkiye-AB ilişkilerinde durgunluk ve gerilimlerin belirginleştiği kritik bir dönemdir. 2007'ye kadar AK Parti hükümeti, AB üyeliği doğrultusunda önemli reformlar gerçekleştirmiş olsa da 2007 genel seçimleri sonrasında parti kadrolarının daha muhafazakâr ve millî görüşçü bir yapıya evrilmesi, AB ile ilişkilerde iç dinamikler açısından bir dönüşüm meydana getirmiştir (Kaygusuz, 2009). Aynı dönemde, AB'nin genişleme yorgunluğu gibi yapısal sorunları, Türkiye'ye yönelik ikircikli tutumu ve Kıbrıs meselesi, Türkiye-AB müzakerelerinin sekteye uğramasına yol açmıştır. Bu dönemde özellikle, AB'nin 1959 tarihli Zürih ve Londra Antlaşmalarındaki hükümleri (dolayısıyla uluslararası hukuku) yok sayarak Kıbrıs Rum Kesimi'ni AB üyesi olarak kabul etmesi, adadaki Türk varlığını yok sayması gibi hususlar Kıbrıs sorununun çözümsüz kalmasına ve Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik inancının zedelenmesine neden olmuştur. AB'nin bu çelişkili politikası, sadece Kıbrıs sorununun çözümünü engellemekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde güven bunalımını ciddi şekilde artırmıştır. Böylece Türkiye-AB ilişkileri, stratejik ortaklık perspektifinden uzaklaşarak daha durağan ve belirsiz bir sürece girmiştir (Cicioğlu & Yetim, 2018).

5.1. AB'nin genişleme yorgunluğu ve Türkiye'ye yönelik tavır

Avrupa Birliği'nin genişleme süreci, özellikle 2004 ve 2007'de gerçekleşen büyük genişlemelerle ciddi bir dönüşüm geçirmiştir. Bu süreç, ekonomik, sosyal ve siyasi uyum konularında problemler oluşturmuş ve AB içerisinde "genişleme yorgunluğu" olarak adlandırılan olguyu doğurmuştur (Oğuz, 2012).

Genişleme yorgunluğu, mevcut üye ülkelerin yeni üyelerle ilgili ekonomik maliyetlere, kurumsal yükümlülüklerle ve siyasi zorluklara karşı artan endişelerini yansıtmaktadır. Nitekim bu durum, Türkiye'nin AB üyelik sürecini doğrudan etkilemiştir. 2005'te müzakere sürecinin başlamasına rağmen, müzakereler hızla duraksamış ve birçok fasıl siyasi gerekçelerle askıya alınmıştır. Özellikle Türkiye'nin üyelik süreci, AB'nin farklı üyeleri arasında bir uzlaşma eksikliği ve Türkiye'ye karşı artan şüphecilik bağlamında değerlendirilmektedir. Türkiye'nin coğrafi, kültürel ve ekonomik yapısının farklılığı, genişleme yorgunluğuyla birleşerek Türkiye'nin üyeliğinin AB için özel bir zorluk olarak algılanmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda, AB-Türkiye ilişkilerinde stratejik ortaklık kavramı ön plana çıkarken, tam üyelik perspektifi arka planda kalmıştır (Schulz, 2012).

5.2. İç politikadaki gelişmeler ve reform sürecinde duraksama

Türkiye-AB ilişkileri hem AB'nin yapısal sorunları hem de Türkiye'deki iç siyasi gelişmeler nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. 2007'deki Cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında AB'nin Türk demokrasisine destekleyici bir tutum sergilememesi, reform sürecinin yavaşlamasına ve ilişkilerin zedelenmesine yol açmıştır. Ayrıca, 2008 yılında AK Parti'ye yönelik kapatma davası ve laiklik tartışmaları siyasi gerilimi arttırmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin partiyi kapatma davasını kararı krizi hafifletmiş olsa da bu süreçler reform sürecinde aksamalara ve AB ile ilişkilerde durgunluğa neden olmuştur.

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri

5.2.1. 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimi ve “e-muhtıra” süreci

2007'deki Cumhurbaşkanlığı seçimi süreci ve ardından yaşanan AK Parti kapatma davası, Türkiye'nin iç siyasetinde önemli kırılma noktaları olmuş, reform sürecini ve Türkiye-AB ilişkilerini doğrudan etkilemiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde, AK Parti'nin aday olarak Abdullah Gül'ün ismi öne çıkmış fakat Gül'ün adaylığı başta Cumhuriyet Halk Partisi olmak üzere laik kesimler tarafından sert eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle Gül'ün eşi Hayrünnisa Gül'ün başörtülü olması, Cumhuriyet'in laiklik ilkesiyle uyuşmadığı gerekçesiyle yoğun tartışmalara yol açmıştır (Yılmaz, 2021).

Nisan 2007'de Türk Silahlı Kuvvetleri, resmi internet sitesi üzerinden yayımladığı “e-muhtıra” ile Cumhuriyetin temel değerlerine vurgu yapmış ve asker-sivil ilişkilerinde gerilimi tırmandırmıştır (Anadolu Ajansı, 2021). Buna karşın AK Parti, e-muhtıraya karşı teslimiyetçi bir duruş sergilememiştir. Devam eden süreçte AK Parti, 22 Temmuz 2007 seçimlerinden büyük bir zaferle çıkmış, Cumhurbaşkanı seçimi konusunda ortaya atılan 367 milletvekili tartışmaları ve gerçekleştirilen Cumhuriyet mitinglerine rağmen Abdullah Gül, 28 Ağustos 2007'de, 339 milletvekilinin oyuyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Yeni Şafak, 2007).

Diğer taraftan, Türkiye, bu süreçte AB ülkelerinden beklediği desteği görememiştir. Demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeleri her fırsatta önceleyen Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye'de yaşanan bu gelişmelere sessiz kalmış ve herhangi bir kınayıcı tavır göstermemişlerdir (Cicioğlu & Yetim, 2018).

5.2.2. AK Parti'ye kapatma davası

2008 yılında AK Parti'ye açılan kapatma davası, partiye yönelik laiklik karşıtı faaliyet iddiaları üzerinden Türkiye'deki siyasi kutuplaşmayı derinleştiren önemli bir kriz olmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararını onaylamamasıyla bu siyasi kriz atlatılmış olsa da dava süreci Türkiye'nin demokratikleşme ve reform gündemini ciddi biçimde sekteye uğratmış, Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde belirgin bir duraklamaya yol açmıştır (Bölükbaşı, 2012).

AB, bu süreçte Türkiye'deki demokratik mekanizmaların zayıflamasından duyduğu endişeyi dile getirerek, hukukun üstünlüğü ve siyasi çoğulculuk ilkelerinin korunması gerektiği yönünde uyarılarda bulunmuştur. Özellikle Avrupa Komisyonu, dava sürecinin siyasi bir müdahale olarak algılanabileceği uyarısını yapmış ve Türkiye'nin AB üyelik perspektifinin demokratik standartlarla uyumlu bir şekilde ilerlemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu eleştiriler, AB-Türkiye ilişkilerinde reform ivmesinin yavaşlamasına ve taraflar arasındaki güvenin zedelenmesine yol açmıştır (Cicioğlu & Yetim, 2018).

5.3. Türkiye-AB ilişkilerindeki düşüm: Kıbrıs sorunu

Kıbrıs sorunu, Türkiye-AB ilişkilerini şekillendiren en kritik meselelerden biridir. 1974'te Türkiye'nin garantör devlet sıfatıyla Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak ve güvenliğini sağlamak amacıyla adaya yaptığı askeri müdahale, Türkiye-AB ilişkilerinde uzun vadeli bir gerilim kaynağı haline gelmiştir. 2004'te Kıbrıs'ın güney kesimindeki Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye tam üye olarak kabul edilmesi, bu gerilimi daha da derinleştirmiştir (Zarplı, 2012).

Öte yandan AB, Türkiye'nin Rum Yönetimi'ni de facto tanınması gerektiği konusunda baskısını artırmıştır. Türkiye ise Kıbrıs Türklerine uygulanan izolasyonlar kaldırılmadığı sürece Rum Yönetimi'ni tanımayacağını ve limanlarını Rum gemilerine açmayacağını net bir şekilde ifade etmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin AB üyelik müzakereleri ciddi şekilde yavaşlamış, Gümrük Birliği Anlaşması'nın kapsamının genişletilmesi gibi önemli konular, AB'nin Kıbrıs sorunu nezdinde haksız dayatmaları nedeniyle dondurulmuştur (Zarplı, 2012).

Türkiye'nin Annan Planı'na verdiği destek ve Kıbrıs meselesine çözüm odaklı yaklaşımı göz ardı edilirken, AB'nin tek taraflı ve Rum Yönetimi lehine tavrı, müzakere sürecinde ciddi bir güven krizine yol açmıştır. Bu durum, Türkiye'nin üyelik sürecinde AB'nin adil bir ortaklık zemini sunmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

6. Türkiye-AB İlişkilerinde 2012 ve Sonrası Gelişmeler

Türkiye-AB ilişkileri son dönemlerde, stratejik çıkarlar ve normatif değerler arasında hassas bir dengeye dayanmaktadır. Son yıllarda taraflar, özellikle göç anlaşmaları ve Gümrük Birliği'nin güncellenmesi gibi konularda karşılıklı çıkarları gözeterek iş birliğini sürdürmeye çalışmaktadır. Diğer taraftan, insan hakları ve demokratikleşme gibi normatif değerler üzerindeki görüş ayrılıkları ilişkilerin zayıflamasına yol açmaktadır.

6.1. Gezi Parkı olayları ve AB'nin yaklaşımı

2013 yılında Gezi Parkı'nda başlayan protestolar, çevre hassasiyetiyle başlayıp kısa sürede hükümet karşıtı geniş çaplı gösterilere dönüşmüştür. Avrupa Birliği, olaylara ilişkin yaptığı açıklamalarda ifade ve toplanma özgürlüğüne vurgu yaparak, orantısız güç kullanımını eleştirmiş ve Türkiye'yi demokratik değerleri korumaya çağırmıştır. Türkiye, AB'nin bu eleştirilerini iç işlerine müdahale olarak değerlendirerek mesafeli bir tutum takınmış ve bu durum Türkiye-AB ilişkilerinde gerginliğe yol açmıştır (Ercan, 2017).

Nitekim Avrupa Komisyonu'nun, Gezi Parkı eylemlerinde güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanımını eleştiren bir tavır takınması; 2013 Türkiye-AB İlerleme Raporu'na da yansımıştır. Raporda Türkiye'nin giderek AB kriterlerinden uzaklaştığı ve bu olaylar süresince uzlaşımın sağlanamamasının kutuplaşmayı derinleştirdiği belirtilmiştir (European Commission, 2013).

Öte yandan, uluslararası basın ve Türkiye'deki hükümet karşıtı medya kuruluşlarının, protestoları genellikle "hükümetin baskıcı politikalarına karşı meşru bir tepki" olarak çerçevelemesi, eylemlerin temel sebep ve sonuçlarının göz ardı edilmesine neden olmuştur. Öyle ki, eylemcilerin bir kısmının radikal gruplarla iltisaklı olması, Türkiye'nin meşru hükümetine kastetmek suretiyle anayasal suç işlemesi gibi hususlar bu eylemlerin iç yüzünü net bir şekilde ortaya koysa da AB ve diğer uluslararası aktörler, Gezi Parkı eylemlerini çoğunlukla ifade özgürlüğü ve demokratik haklar bağlamında değerlendirmiştir. Sonuç olarak, bu eylemler üzerinden AB'nin ilerleme raporlarına yansıyan olumsuz tavır, AB tarafının Türkiye'nin iç politikasındaki gelişmeleri ve hükümetin karşılaştığı tehditleri görmezden gelerek göstermiş olduğu bir reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır.

6.2. 2016 Göç Mutabakatı ve ilişkilerin yeniden şekillenmesi

2016 yılında Türkiye ve Avrupa Birliği arasında imzalanan Göç Mutabakatı, iki taraf arasındaki ilişkilerin seyrinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu mutabakat, özellikle Suriye krizinden kaynaklanan mülteci akını karşısında Avrupa'nın göç yönetimini Türkiye ile iş birliği içinde ele alma çabası olarak öne çıkmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı). Anlaşmanın temel hedefi, düzensiz göçü önlemek, Ege Denizi üzerinden gerçekleşen tehlikeli geçişleri azaltmak ve Türkiye'ye maddi destek sağlayarak mültecilerin Türkiye'de daha iyi şartlarda barınmasını sağlamaktır. Bu çerçevede AB, Türkiye'ye toplam 6 milyar Euro'luk finansal yardım taahhüt etmiş, buna karşılık Türkiye, geri kabul anlaşması kapsamında AB'ye giden düzensiz göçmenlerin iadesini kabul etmiştir (Sipahioğlu, 2024).

18 Mart 2016'da imzalanan bu mutabakatın uygulanması, Türkiye-AB ilişkilerini yeniden şekillendirmiş ve taraflar arasında belirli düzeyde bir bağımlılık oluşturmuştur. Öte yandan, bu süreçte ilişkiler yalnızca göç krizine indirgenmiş, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi normatif konular ikinci plana itilmiştir (AB Başkanlığı, 2016). Öyle ki bu durum, AB'nin Türkiye'ye yönelik dış politikasında pragmatizmin ağırlık kazandığını göstermektedir.

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri

Türkiye, bu süreçte jeopolitik konumunu ve mülteciler konusundaki stratejik rolünü diplomatik bir koz olarak kullanmış, AB ise göç yönetimini öncelikle Türkiye ile ilişkilerinde daha çok işlevsel ve teknik iş birliğine odaklanmıştır.

6.3. 15 Temmuz darbe girişimi ve AB'nin eylem-söylem uyumsuzluğu

15 Temmuz 2016'da Türkiye, Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) tarafından gerçekleştirilen başarısız darbe girişimine maruz kalmıştır. Darbeciler, demokratik kurumları hedef alarak meşru hükümeti devirmeyi ve Türkiye'nin demokratik düzenini yıkmayı hedeflemiştir. Bu kaotik süreç Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın teslimiyet göstermeyen kararlı duruşu ve halkın demokrasi ve milli iradeye sahip çıkmak amacıyla meydanlara inmesi sonucunda son bulmuştur. Türkiye, bu olayda yaklaşık 250 vatandaşını kaybetmiş ve binlerce Türk vatandaşı yaralanmıştır (Kakışım & Erdoğan, 2018). Bu gelişmeler üzerine AK Parti hükümeti, girişimin arkasında FETÖ'nün olduğunu açıklayarak geniş çaplı soruşturmalar başlatmış ve olağanüstü hal ilan etmiştir (BBC Türkçe, 2016).

Demokrasi ve insan haklarının beşiği olduğunu savunan AB'nin, Türkiye'deki demokrasiye kast eden bu olaya tepkisinin yetersiz olması Türkiye-AB ilişkilerinin sekteye uğramasına neden olmuştur. Olaydan sonra AB, Türkiye'nin meşru hükümetine destek verdiğini ve demokrasinin korunması gerektiğini belirtmiş ancak Türkiye'deki olağanüstü hal uygulamaları, geniş çaplı gözaltılar ve görevden almaları yönelik eleştirilerini de keskin bir dille ifade etmiştir. AB'nin bu tavrı 2016 Türkiye-AB ilerleme Raporu'nda da sürdürülmüştür (Cicioğlu & Yetim, 2018).

2016'daki raporda, Türkiye'nin demokrasisine yöneltilen tehdide karşı verdiği mücadele görmezden gelinmiş, bunun aksine demokratik yollarla seçilmiş meşru hükümete destek veren herhangi bir ifadeye yer verilmeyerek Türkiye'nin AB normlarında giderek uzaklaştığını ifade edilmiştir (European Commission, 2016). Öte yandan, kanlı darbe girişimine dair AB'nin bu tavrı, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından eleştirilmiştir (Sabah, 2016).

6.4. 2017 referandum süreci ve AB'nin antidemokratik tavrı

Türkiye, 16 Nisan 2017'de anayasa değişikliği için yapılan referandum sürecinde AB'nin çeşitli ülkelerinin antidemokratik davranışlarına maruz kalmış ve bu durum ikili ilişkilerde yeni gerilimler oluşturmuştur.

Mart 2017'de Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun, Rotterdam'daki Türk vatandaşlarıyla buluşma amacı taşıyan Hollanda ziyareti, Hollanda hükümetinin, Çavuşoğlu'nun uçuş iznini iptal etmesiyle engellenmiştir (Sabah, 2017). Bu karar, diplomatik dokunulmazlık ve seyahat özgürlüğü gibi uluslararası hukuk normlarına aykırı bulunmuş ve iki ülke arasında ciddi bir diplomatik krize yol açmıştır. Türkiye, bu uygulamayı "açık bir antidemokratik müdahale" olarak nitelendirirken, Hollanda tarafı iç güvenlik gerekçelerini öne sürmüştür (Sabah, 2017).

Benzer şekilde, Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya'nın Rotterdam'daki Türk konsolosluğuna girişi, Hollanda güvenlik güçleri tarafından engellenmiş ve bakan, sınır dışı edilmek üzere gözaltına alınmıştır (BBC Türkçe, 2017). Bu olay, uluslararası diplomatik teamüllerin ihlali olarak yorumlanmıştır. Nitekim bir bakanın konsolosluk binasına girişinin engellenmesi ve ardından sınır dışı edilmesi, uluslararası ilişkilerde diplomatik misyonların korunmasına yönelik Viyana Sözleşmesi'ne açık bir aykırılık teşkil etmektedir (Bkz. Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, 18 Nisan 1961, BM Enformasyon Merkezi).

Bunlara ek olarak, Bakan Kaya'ya yönelik zorbalığı protesto etmek amacıyla, Rotterdam'daki Türk konsoloslugu önünde toplanan Türk vatandaşlarına, Hollanda polisi tarafında orantısız güç uygulanmıştır (Anadolu Ajansı, 2017).

Öte yandan Hollanda hükümetinin izniyle, Hollanda'da faaliyet gösteren Avrupa Hayır Platformu, anayasa değişikliğine karşı çıkan görüşlerini ifade etmek üzere çeşitli etkinlikler düzenlemiştir (Platform, 2017). Hollanda hükümeti, Avrupa Hayır Platformu'nun faaliyetlerine ve toplantılarına izin verirken, Türk hükümetini destekleyen etkinliklere kısıtlamalar getirmesi normatif değerlerle bağdaşmayan bir tavır olarak öne çıkmaktadır. Öyle ki bu durum, ifade ve toplanma özgürlüğü gibi temel demokratik hakların seçici bir şekilde uygulanmasına yönelik eleştirileri beraberinde getirmiştir. Türkiye, bu uygulamanın çifte standart teşkil ettiğini ve demokratik değerlere aykırı olduğunu belirtirken, Hollanda hükümeti ise bu kararı yerel güvenlik ve kamu düzenini koruma gerekçeleriyle savunmuştur (Cicioğlu & Yetim, 2018).

Bu gelişmeler, Türkiye-AB ilişkilerinde sıkça dillendirilen, AB tarafından Türkiye'ye uygulanan çifte standart iddiasını destekler nitelikte olup müzakere sürecinin yeniden gündeme gelmesine ciddi zarar vermiştir.

6.5. Varna Zirvesi ve sonrasındaki gelişmeler

Türkiye-AB ilişkilerinin 2012'den sonraki normalleşmesi sürecinde dönüm noktalarından biri, 26 Mart 2018 tarihinde gerçekleşen Varna Zirvesi olmuştur. Zirvede Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile dönemin AB Konseyi Başkanı Donald Tusk, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve eski Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov bir araya gelmişlerdir. Bu görüşme, Türkiye ile AB arasındaki iş birliğinin önemini vurgularken, Türkiye'nin AB üyelik sürecine göstermiş olduğu önemi de üst düzeyde ortaya koymuştur (Dal, 2018).

Her ne kadar Varna Zirvesi, üst düzey diyalogun yeniden canlandırılması bakımından önemli bir adım teşkil etse de 26 Haziran 2018 tarihli Genel İşler Konseyi (GİK) sonuçlarında Türkiye'nin AB'den uzaklaştığına işaret edilmiştir. Bu belgede, katılım müzakerelerinin fiilen durma noktasına geldiği, yeni fasılların açılmasının veya kapanmasının düşünülmediği ve Gümrük Birliği'nin güncellenmesine yönelik müzakerelerin başlatılmasının öngörülmediği belirtilmiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024). AB, bu tutumunu sürdürmekte ve resmi metinlerinde katılım müzakerelerinin “durma noktasında” olduğu ifadesine yer vermektedir (Şeker & Pala, 2024).

2019'un ikinci yarısında, Doğu Akdeniz ve Suriye konularındaki gerginlikler nedeniyle Türkiye-AB ilişkileri olumsuz bir sürece girmiş ve bu kapsamda Türkiye'ye yönelik ekonomik yaptırımlar uygulanmış ayrıca üst düzey diyaloglar askıya alınmıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024).

Devam eden süreçte 29-30 Haziran 2023 AB Zirvesi'nde, Türkiye-AB ilişkilerinin stratejik bir şekilde ilerlemesi için AB Yüksek Temsilcisi ile Avrupa Komisyonu'ndan rapor talep edilmiştir. 29 Kasım 2023'te kabul edilen Ortak Bildirim, Türkiye-AB ilişkilerinde iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemekte ve Kıbrıs'ta çözüm görüşmelerinin yeniden başlatılmasının ilişkileri pekiştireceğini vurgulamaktadır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024).

Nitekim önümüzdeki dönemde, Türkiye'nin bölgesel barış ve istikrarı destekleyen politikaları, enerjide stratejik bir merkez olma çabaları ve göç yönetimindeki sorumlulukları, AB'nin Türkiye ile iş birliğini derinleştirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

7. Sonuç

Avrupa Birliği'ne tam üyelik, 2002 öncesinde Türkiye'de çağdaşlaşma ve batılılaşma amacının en önemli unsurlarından biri olarak görülmüş ve bu hedefin gerçekleşmesi için yoğun çabalar harcanmıştır. AK Parti dönemine gelindiğinde, Türkiye-AB ilişkileri kritik dönüm

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri

noktalarından geçmiş ve önemli dönüşümlere sahne olmuştur. Bu süreç, Türkiye'nin AB'ye üyelik hedefini kararlı bir şekilde sürdürürken hem iç politikada hem de dış politikada çok yönlü bir yeniden yapılanmayı da beraberinde getirmiştir. Bu makalede ele alınan normativizm kuramı, uluslararası ilişkilerde normlar, değerler ve etik ilkelerin önemine dikkat çekmektedir. Bu çerçevede AK Parti'nin AB ile olan ilişkilerinin, yalnızca siyasi ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda değil, aynı zamanda normatif değerler temelinde şekillendiği görülmektedir. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde ortaya koyduğu taahhütler ve reform çabaları, uluslararası normlara uyum sağlama iradesini göstermiş ve bu irade 2002-2005 yılları arasında zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen reformlarla Türkiye, demokratikleşme, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında Avrupa normlarına yaklaşmış, uluslararası topluluk içerisinde daha saygın bir yer edinmiştir.

Öte yandan, Türkiye-AB ilişkilerinde çözüm bekleyen Kıbrıs sorunu, normatif taahhütlerle stratejik kaygıların çatıştığı çok boyutlu bir mesele olarak öne çıkmıştır. 2004 yılında Annan Planı kapsamında Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüm arayışına girilmesi, Türkiye'nin uluslararası normlara bağlılığını ve barışçıl bir çözüm arayışını ortaya koymuştur. Türkiye, Kıbrıs Türk tarafını Annan Planı'nı kabul etmeye teşvik ederken, çözüm sürecine aktif destek vermiştir. Diğer taraftan, Zürih ve Londra Anlaşmaları göz ardı edilerek Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı olarak AB'ye tam üye kabul edilmesi, Türkiye açısından AB ile ilişkilerde güvenilirlik sorununu pekiştirmiş ve hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı bir durum olarak yorumlanmıştır. Bu durum, ilerleyen yıllarda AB'nin Türkiye'ye yönelik tavrındaki çifte standart algısını güçlendirmiş ve iki taraf arasındaki ilişkilerin stratejik bir çerçeveye kaymasına neden olmuştur.

2007 Cumhurbaşkanlığı seçim süreci, E-Muhtıra olayı, Gezi Parkı eylemleri, 15 Temmuz darbe girişimi ve 2017 referandumu gibi iç meselelerde AB'nin Türkiye'ye yönelik eleştirileri, taraflar arasındaki güvensizliği daha da derinleştirmiştir. Bu süreçte normatif değerlerden ziyade çıkar temelli yaklaşımlar öne çıkmış, Türkiye-AB ilişkilerinde ivme kaybı yaşanmıştır.

Sonuç olarak, AK Parti dönemi Türkiye-AB ilişkilerini, normativizm perspektifinde, dönemsel olarak normlara bağlılık ve stratejik hesapların dengelenmeye çalışıldığı bir ilişki ağı olarak değerlendirmek mümkündür. Bu çerçevede Türkiye'nin, AB ile ilişkilerinde normatif ve pragmatik yaklaşımlar arasındaki denge stratejisi, AB'nin ise Türkiye'ye yönelik çifte standartlar ve haksız dayatmalar barındıran tutumu; Türkiye'nin AB üyeliği konusunda bir belirsizlik oluşturmaktadır. Öte yandan, her iki tarafın da ilişkilerin tamamen kopmasını istemediği ve gelecekte bu ilişkileri geliştirme yönünde bir irade sergilediği aşıkardır. Öyle ki, Türkiye'nin bölgesel barış ve istikrar çabaları, Avrupa için bir enerji koridoru olarak taşıdığı jeostratejik önem ve özellikle mülteci krizi yönetimindeki yapıcı rolü, ülkenin hem normatif değerler hem de stratejik ve insani sorumluluklar açısından güçlü bir aktör olarak öne çıkmasını sağlamaktadır. Nitekim bu unsurlar, Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğinde AB'nin göz ardı edemeyeceği ve Türkiye'nin üyelik sürecinde elini güçlendiren temel faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

AB Başkanlığı. (2016, Mart 18). 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi. Kasım 28, 2024 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/files/ab_iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_pdf adresinden alındı.

AB Başkanlığı. (tarih yok). Siyasi Reformlar 1. Kasım 26, 2024 tarihinde <https://www.ab.gov.tr>: https://www.ab.gov.tr/files/rehber/04_rehber.pdf adresinden alındı.

- Anadolu Ajansı. (2017, Mart 12). Hollanda'da Türk vatandaşlarına polis köpekleriyle müdahale.
- Anadolu Ajansı. (2021, Nisan 27). Türk demokrasisinin askeri müdahalelere karşı duruşunda kırılma noktası: 27 Nisan e-muhtırası.
- Avrupa Birliği Başkanlığı. (2024, Eylül 9). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri . Kasım 28, 2024 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: <https://www.ab.gov.tr/4.html> adresinden alındı.
- Bölükbaşı, Y. Z. (2012). *AK Parti Dönemi Türkiye-AB ilişkileri*. M. E. Ali Ayata içinde, *Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri* (ss. 419-438). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bakan, Z. A. (2008). Uluslararası ilişkilerde normatif teori: Frost'un kurucu yaklaşımı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (63), 3-16.
- BBC Türkçe. (2005, Mayıs 24). Türkiye'nin müzakerecisi Ali Babacan olacak. İstanbul.
- BBC Türkçe. (2016, Temmuz 20). 15 Temmuz darbe girişimi: Türkiye'de 3 ay süreyle olağanüstü hâl ilan edildi.
- BBC Türkçe. (2017, Mart 12). Hollanda'dan sınır dışı edilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya: Acı bir gece yaşadık.
- Bilgin, H. D. (2008). Foreign policy orientation of Turkey's Pro-Islamist parties: A comparative study of the AKP and Refah. *Turkish Studies*, 9(3), 407-421.
- Birekul, M. (2009). Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı Avrupa'da yükselen kültürcü söylem ve din faktörü: Avrupa basınından okumalar. *NEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(28), 69-84.
- BM Enformasyon Merkezi UNIC Ankara, (tarih yok).
- Cicioğlu, F. & Yetim, H. T. (2018). *Uyumdan güven bunalımına Türkiye-AB ilişkileri*. K. İnät (Ed.), Kuruluşundan bugüne AK Parti: Dış politika içinde, 171-194. İstanbul: SETA.
- Dal, E. P. (2018, Mart 29). Varna Zirvesi ve Türkiye-AB ilişkilerinde yeni rasyonel söylem.
- Demir, F. (2009). Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği adaylık sürecinde karşılaştıkları zorluklar. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 129-142.
- Duran, B. (2010). *AK Parti ve dönüşüm aracı olarak politika*. A. Balcı, & H. Yavuz (Eds.), *AK Parti: Toplumsal değişimin yeni aktörleri* içinde, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ercan, M. (2017). 15 Temmuz sonrası Türkiye-AB ilişkileri; ilişkilerin gelecek öngörüsü. *Akademik Bakış Dergisi*, (63), 14-28.
- Erden, E. (2012). *Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri tarihi süreci*. A. Ayata, & M. Ercan (Eds.), *Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri: İlişkilerin siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel çerçevesi* içinde (ss. 379-418), Ankara.
- Esmer, A. Ş. & Sander, O. (1982). II. Dünya Savaşı'nda Türk dış politikası. M. Gönlübol, & C. Sar (Eds.), *Olaylarla Türk dış politikası* içinde (ss. 143-194), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Euro News. (2019, Mart 8). 15 Mart AB-Türkiye toplantısına doğru: Neden yapılıyor? Hangi konular ele alınacak? European Commission. (2013, Ekim 16). Turkey Progress Report 2013.
- European Commission. (2016, Kasım 9). Turkey Progress Report 2016.

Normativizm Perspektifinden AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri

- Günuğur, H. (2008). Müzakere çerçeve belgesi. H. Günuğur (Ed.), Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri içinde (ss. 204-226), Ankara: EKO Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi.
- Kılıç, S. (2014). Yazılı basında Türkiye'nin AB üyeliği süreci: Hürriyet Gazetesi Örneği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(2), 87-109.
- Kakışım, C. & Erdoğan, S. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve 15 Temmuz darbe girişiminin ardından yaşanan gelişmeler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(18), 399-420.
- Kaygusuz, Ö. (2009). Türkiye-AB ilişkilerinin Mobius şeridi: AKP reformculuğu ve AB Çokkültürlülüğü. İ. Uzgel, & B. Duru (Eds.), *AKP Kitabı: Bir dönüşümün bilançosu* içinde (ss. 410-439), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Koç, Y. (2001). *Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri*. Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları.
- Lewis, G. (1988). Turkey's historical and cultural approach to Europe. In E. Manisalı (Ed.), *Turkey's Place in Europe* (pp. 25-35), Ankara: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Mardin, Ş. (1983). Relations between Turkey and Western Europe. *Dış Politika*, 10(3-4), 27-49.
- Oran, B. (Ed.). (2014). *Türk dış politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oğuz, G. (2012). Avrupa Birliği'nin genişleme yorgunluğu sürecinde AB-Türkiye ilişkileri. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(8), 49-73.
- Öniş, Z. & Kutlay, M. (2017). The dynamics of emerging middle-power influence in regional and global governance: The paradoxical case of Turkey. *Australian Journal of International Affairs*, 2(71), 1-20.
- Platform. (2017, Nisan 19). Avrupa'da 'Evet' yasaklandı, 'Hayır' desteklendi.
- Reçber, K. (2004). *Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri*. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Roy, A. (2006). Şu AB neyin nesi?: Avrupalı Türkiye. İstanbul: TURKAB Yayınları.
- Sabah. (2016, Ağustos 2). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan AB'ye sert tepki!
- Sabah. (2017, Mart 12). Avrupa konuşma özgürlüğüne 'Hayır' dedi!
- Schulz, M. (2012, Mayıs 27). Türkiye'de reform yorgunluğu var. Kasım 27, 2024 tarihinde Anadolu Ajansı Resmi internet Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyede-reform-yorgunlugu-var/365504> adresinden alındı.
- Shaw, S. (1976). *Reform, revolution, and republic: The rise of modern Turkey*. New York: Cambridge University Press.
- Sipahioğlu, B. Ö. (2024). Türkiye-Avrupa Birliği 2016 Göç Mutabakatı: Son Durum ve Güncellenme Tartışmaları. *İmgelem*, 101-124.
- Şeker, A. U. & Pala, M. (2024, Ekim 30). AB Komisyonu 2024 Türkiye Raporu'nu açıkladı.
- T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2007). Türkiye'de Siyasi Reformlar: Uyum Paketleri ve Güncel Gelişmeler. Kasım 26, 2024 tarihinde www.ab.gov.tr: <https://www.ab.gov.tr/files/pub/tsr.pdf> adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (tarih yok). Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar . Kasım 27, 2024 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi internet Sitesi: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa adresinden alındı.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, A. B. (2024, Ağustos 09). *Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi*. Kasım 25, 2024 tarihinde www.ab.gov.tr: https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html adresinden alındı.

Uysal, C. (2001). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihsel süreci ve son gelişmeler. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 1(1), 140-153.

Uğur, M. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Yüşen, N. (2023). *Türkiye'nin NATO Yolculuğu*. İstanbul: Lora Yayıncılık.

Yılmaz, D. (2021). 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Seçim Sürecinde Yaşanan Gelişmeler. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 2(7), 244-259.

Yeni Şafak. (2007, Ağustos 28). Abdullah Gül, 339 oyla Cumhurbaşkanı seçildi.

Zarplı, Ç. (2012). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri Kapsamında Kıbrıs Sorunsalı. A. Ayata, & M. Ercan içinde, *Avrupa Birliği ve Türkiye ile ilişkileri* (479-512). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Beyan ve Açıklamalar

1. Bu çalışmanın yazarı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduğunu kabul etmektedir.
2. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.